

Na osnovu člana 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 30/03,42/03, 81/06,76/07, 81/07, 94/07 i 24/08), Vijeće ministara Bosne i Hercegovine ,na 51. sjednici održanoj 03.06.2008. godine usvojilo je

Strateške pravce razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008.–2015.

Ovaj dokument daje glavne pravce razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini u periodu do 2015. godine. On se oslanja na dosadašnja postignuća u obrazovnoj reformi utemeljenoj Srednjoročnom razvojnom strategijom Bosne i Hercegovine¹, te nedavno usvojenim dokumentima strateškog razvoja pojedinih područja obrazovanja², podacima datim u Funkcionalnom pregledu javne uprave u sektoru obrazovanja³ i drugim relevantnim dokumentima⁴ i materijalima koji se tiču razvoja obrazovanja na nivou entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Dokument se temelji i na globalnom pristupu obrazovanju definiranom u Milenijskoj deklaraciji UN-a (MDGs) i ciljevima Evropske unije u pogledu poboljšanja kvaliteta i efikasnosti obrazovanja i obuke, njihove dostupnosti i prohodnosti unutar zajedničkog evropskog prostora.

Sastavni dio ovog dokumenta je plan **implementiranja** kratkoročnih (2008), srednjoročnih (2009-2010) i dugoročnih ciljeva (2011-2015).

Uz ovaj dokument napravljen je i obrazac za njegovo provođenje i konkretizaciju na entitetskom/kantonalnom nivou i u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. U skladu s tim, moguće je očekivati izradu razvojnih planova, odnosno razvoj odgovarajućih strategija i akcionih planova, to jest razvojnih planova na navedenim nivoima, i dalje, sve do nivoa odgojno-obrazovnih ustanova.

Ovaj dokument također predstavlja polazište i za razvoj strategija u područjima obrazovanja u kojima one još nisu razvijene, za period od 2008. do 2015. godine.

¹ Srednjoročna razvojna strategija BiH, 2004-2007. (PRSP) - Revidirani tekst, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

² Strateški pravci razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2005. Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u BiH 2007-2013., Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2007.

³ Funkcionalni pregled javne uprave u sektoru obrazovanja u BiH, EU projekt razvoja općeg obrazovanja u Bosni i Hercegovini, 2005.

⁴ Strategija i koncepcija promjena u sistemu vaspitanja i obrazovanja u Republici Srpskoj, Ministarstvo prosvjete, Banja Luka, 1998.
Strateški razvoj obrazovanja: Izvještaj o napretku, prioritetni koraci, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, 2006.
Strategija integriranja Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2006.
Evropsko partnerstvo sa Bosnom i Hercegovinom – Program prioriteta, 2006.
Strategija reforme javne uprave u Bosni i Hercegovini, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2006.

Kako ovaj dokument sadrži ciljeve i aktivnosti od bitnog i zajedničkog interesa za daljnji razvoj obrazovanja u Bosni i Hercegovini, očekuje se da on bude i sastavni dio razvojne strategije Bosne i Hercegovine - Sektor obrazovanja, čija se izrada upravo dogovora.

Bosna i Hercegovina teži izgraditi društvo utemeljeno na znanju, istovremeno omogućavajući i razvoj punih potencijala svakog pojedinca. U taj proces nužno je uključiti sve društvene, socijalne, ekonomske i političke aktore, i kroz pristup aktivne koordinacije izgraditi partnerski odnos među njima, uz uvažavanje cjeloživotnog učenja i historijskih, kulturnih i tradicijskih vrijednosti svih ljudi koji u njoj žive.

U ovom trenutku od izuzetne važnosti je osigurati širok konsenzus za sve promjene koje bi trebalo poduzeti u obrazovanju u Bosni i Hercegovini kako bi se proces reforme odvijao po predloženom planu.

1. STANJE OBRAZOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

1.1. Slika obrazovanosti stanovništva

Prema rezultatima posljednjeg popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini, koji je proveden 1991. godine, nepismeno je bilo 9,9% stanovništva. Podaci iz Ankete o životnom standardu (UNDP, 2001. godine) govore da je oko 5% stanovnika Bosne i Hercegovine nepismeno. U ovom trenutku, dakle, nema pouzdanih podataka o pismenosti stanovništva u Bosni i Hercegovini.

Nema pouzdanih podataka ni o obrazovnoj strukturi stanovništva. Prema rezultatima Ankete o potrošnji domaćinstva u BiH (UNDP, 2004), bez škole je 8,7% stanovnika BiH. Samo osnovnu školu završilo je 34,9% stanovnika; srednju školu je završilo 49,7% stanovnika; više obrazovanje posjeduje 5,1% stanovnika; visoko obrazovanje ima 4,3% stanovnika.

Prema podacima Ankete MICS (UNDP, 2006), u predškolski odgoj i obrazovanje uključeno je 9% populacije, a neto stopa upisa djece u osnovno obrazovanje u BiH iznosi 97,2%.

Neto stopa upisa u srednje škole iznosi 76,2%, a 54% učenika završi srednju školu u redovnom roku.

Neto generacijska stopa upisa studenata iznosi svega 24%.

1.2. Statistički pokazatelji po nivoima obrazovnog sistema

Prema statističkom izvještaju Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (Statistika obrazovanja, Saopćenje br. 1/2007) stanje u obrazovanju u Bosni i Hercegovini je sljedeće:

Predškolski odgoj i obrazovanje

	Šk. 2005. god.	Šk. 2006. god.
Ukupan broj predškolskih ustanova	193	197
Ukupan broj uposlenih	2.167	2.180
Ukupan broj djece	12.989	13.384
Ukupan broj djevojčica	6.112	6.299

Redovno osnovno obrazovanje

	Šk. 2004/2005. god.	Šk. 2005/2006. god.
Ukupan broj škola (osmogodišnje i devetogodišnje)	1.887	1.888
Ukupan broj odjeljenja	16.396	16.443
Ukupan broj kombiniranih odjeljenja	1.863	1.497
Ukupan broj nastavnika	22.136	22.258
Ukupan broj nastavnika na određeno vrijeme	3.954	3.858
Ukupan broj učenika	380.696	374.725
Ukupan broj učenica od ukupnog broja učenika	184.872	182.319

Osnovno obrazovanje za djecu s posebnim obrazovnim potrebama

	Šk. 2004/2005. god.	Šk. 2005/2006. god.
Ukupan broj škola za djecu sa posebnim potrebama	66	64
Ukupan broj odjeljenja	217	211
Ukupan broj kombiniranih odjeljenja	89	82
Ukupan broj nastavnika	306	316
Ukupan broj nastavnika na određeno vrijeme	59	54
Ukupan broj učenika	1.370	1.261
Ukupan broj učenica od ukupnog broja učenika	580	498

Srednje obrazovanje

	Šk. 2004/2005. god.	Šk. 2005/2006. god.
Ukupan broj srednjih škola	303	304
Ukupan broj odjeljenja	6.052	6.021
Ukupan broj nastavnika	11.184	11.167
Ukupan broj učenika	164.743	162.434
Broj učenica	81.985	80.976
Broj učenika koji je završio srednju školu	44.773	43.363

Visoko obrazovanje

	Šk. 2004/2005. god.	Šk. 2005/2006. god.
Broj visokoškolskih ustanova	113	137
Ukupan broj studenata	84.475	91.201
Broj upisanih redovnih studenata	62.233	66.939
Broj upisanih vanrednih studenata	22.242	24.262
Broj studenata koji su završili studij	8.127	10.003

Nema pouzdanih podataka o broju studenata koji završavaju studij u roku. Procjenjuje se da studenti prosječno studiraju 5-7 godina do sticanja diplome. Veliki broj studenata napušta studij, najčešće poslije prve godine studija.

U 2005. godini je bilo ukupno 298 završenih magistara nauka i specijalista i devet doktora nauka. U 2006. godini broj magistara nauka i specijalista se povećao na 315 a doktora nauka na 126.

Dakle, u pogledu uključenosti u odgojno-obrazovni sistem, očigledan je veliki raspon između pojedinih nivoa i zaostajanje u odnosu na prosječne uključenosti u velikom broju evropskih zemalja, naročito u predškolskom odgoju i obrazovanju i visokom obrazovanju. S druge strane, visoka i dugotrajna neuposlenost onih koji su završili srednje obrazovanje nameće pitanje upotrebljivosti stečenog znanja i njegovu prilagođenost tržištu rada.

1.3. Infrastruktura i logistika

Stanje školskih objekata u Bosni i Hercegovini u ovom trenutku nije povoljno. Veliki broj školskih objekata građen je prije trideset i više godina. Objekti uništeni u ratu uglavnom su obnovljeni korištenjem kredita i donatorskih sredstava međunarodne zajednice, ali se pritom nije vodilo računa o opremanju škola savremenim nastavnim sredstvima.

Problem održavanja školskih objekata, a pogotovo kapitalne izgradnje odgojno-obrazovnih ustanova, ne rješava se u potrebnoj mjeri zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Nastava se u osnovnim školama u Bosni i Hercegovini izvodi u centralnim i područnim školama. Područne škole (uglavnom niži razredi osnovne škole) nalaze se u ruralnim područjima i u njima se nastava u velikom broju izvodi u kombiniranim odjeljenjima.

Usljed nedostatka prostora, nastava se u većini osnovnih i srednjih škola izvodi u dvije smjene, dok se u gusto naseljenim područjima nastava u pojedinim osnovnim školama izvodi čak i u tri smjene. Ovo čini prepreku razvijanju škola kao mjesta za cjelodnevni boravak i učenje i otežava izvođenje slobodnih aktivnosti u školi, te njenu povezanost sa lokalnom zajednicom.

Nedostatak školskog prostora negativno utječe na kvalitet nastavnog procesa.

U pogledu školskih sportskih dvorana i terena stanje je također loše. Sigurno je da to negativno utječe na fizički razvoj školske populacije u Bosni i Hercegovini. Izuzetak čini Brčko Distrikt, gdje svaka osnovna i srednja škola ima sportsku dvoranu.

U školama dominira predavačko-frontalni pristup i memorijsko-reproduktivno učenje. Glavni razlog tome su nedostatak odgovarajućih učila i nedovoljna obučenost nastavnika za primjenu modernih nastavnih tehnologija.

Što se tiče savremene informatičko-komunikacijske opremljenosti škola, stanje je veoma loše. Relativno mali broj škola ima savremene kompjuterske učionice sa softverskom podrškom koja se može koristiti u svakodnevnoj nastavi.

Zbog nedostatka finansijskih sredstava neke općine/kantoni nisu u stanju finansirati prijevoz učenika do škole, niti participirati u troškovima smještaja i ishrane studenata u studentskim domovima. Iako je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno, roditelji kupuju potrebne udžbenike i školski pribor. Samo neke općine/kantoni planski osiguravaju udžbenike za dio učenika pripadnika romske nacionalne manjine i djece u stanju socijalne potrebe. U Brčko Distriktu za sve učenike osnovne škole udžbenici su besplatni, a prijevoz je besplatan za sve učenike osnovne i srednje škole koji stanuju na udaljenosti od škole većoj od tri kilometra.

U pogledu sveukupne opremljenosti u daleko najlošijoj situaciji su visokoškolske ustanove (nedostatak moderne literature, informatičke opreme, laboratorija i dr.). Naročito je loša situacija na nastavničkim fakultetima.

1.4. Nastavnički kadar

U osnovnom obrazovanju u Bosni i Hercegovini je u školskoj 2005/2006. godini radilo ukupno 22.258 nastavnika, što daje odnos od 17,2 učenika po nastavniku. U osnovnom obrazovanju za djecu s posebnim obrazovnim potrebama radi 316 nastavnika, što u prosjeku iznosi četiri učenika po nastavniku. U srednjim školama u BiH radi 11.167 nastavnika, što u prosjeku iznosi 15 učenika po nastavniku.

S jedne strane, to ukazuje na moguće postizanje odgovarajućeg kvaliteta nastave sa relativno malim brojem učenika po nastavniku, ali s druge strane ukazuje na visok nivo troškova u obrazovanju.

Broj nastavnika koji nemaju odgovarajuću kvalifikaciju stalno opada. U pojedinim sredinama još uvijek nedostaju nastavnici stranih jezika, matematike, likovne kulture i nekih stručnih predmeta. Osjetan je nedostatak mladih asistenata na visokoškolskim ustanovama i profesora i asistenata u redovnom radnom odnosu na univerzitetima koji su osnovani u nekoliko zadnjih godina.

U ovom trenutku obuka nastavnika nije standardizirana. Oni nisu sistemski licencirani kao profesionalci u svom domenu, niti su razvijeni finansijski i drugi instrumenti koji bi bili u funkciji podsticanja unapređenja kvaliteta njihovog rada na osnovu konkurencije.

Iako na istom nivou obrazovnog sistema obavljaju isti posao, nastavnici u Bosni i Hercegovini nisu svuda jednako plaćeni. Općenito su plaće nastavnika niže od drugih korisnika budžetskih sredstava. Naročito su loše plaćeni nastavnici na fakultetima. To je jedan od razloga što veliki broj njih prihvata angažmane na više fakulteta/univerziteta.

1.5. Upravljanje obrazovnim sistemom

Sistem upravljanja u obrazovanju u Bosni i Hercegovini podrazumijeva dva podsistema, i to:

1. upravljanje organizacijom obrazovnog procesa sa finansijskog, zakonskog i administrativnog aspekta, i
2. upravljanje kvalitetom, što se odnosi na sadržaje nastave, metode rada, evaluaciju učeničkih postignuća i dr.

Ova dva podsistema se prepoznaju u funkcioniranju ministarstava za obrazovanje na kantonalnom i entitetskom nivou i stručnih institucija (pedagoških zavoda, Agencije za standarde i ocjenjivanje u obrazovanju i dr.).

Općenito, upravljanje obrazovanjem provodi se na više nivoa. Ustavne nadležnosti u obrazovanju koncentrirane su na nivou entiteta Republike Srpske i kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i na nivou Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, u skladu sa Konačnom arbitražnom odlukom za Brčko.

1.5.1. Nadležnosti i institucionalna struktura

Državni nivo

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (MCP) organ je uprave koji je, između ostalog, nadležan i za obrazovanje na nivou Bosne i Hercegovine. Njegova nadležnost je regulirana Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine nadležno je za sljedeće poslove i zadatke:

- Obavljanje dužnosti u pogledu pripreme i provedbi propisa, poslova i zadataka koji su pod jurisdikcijom Bosne i Hercegovine i koji se odnose na uspostavljanje osnovnih principa koordiniranja aktivnosti, usklađivanje planova entitetskih vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu;
- Učešće u radu međunarodnih organizacija;
- Izvršavanje međunarodnih obaveza i priprema za zaključivanje međunarodnih ugovora ili sporazuma u dijelu obrazovanja.

Ministarstvo je odgovorno i za bilateralne sporazume za dopunsko obrazovanje namijenjeno djeci državljana Bosne i Hercegovine koja žive u drugim zemljama i razvoj nastavnog plana i programa za dopunsko obrazovanje te djece.

U skladu sa odredbama okvirnih i drugih zakona u oblasti obrazovanja usvojenih na nivou Bosne i Hercegovine, Ministarstvo civilnih poslova je nadležno za nadziranje provođenja tih zakona. U nedostatku direktnih i zakonom utvrđenih mehanizama ostvarivanje ovog nadzora od Ministarstva civilnih poslova moguće je samo u tijesnoj i neposrednoj saradnji sa nadležnim obrazovnim vlastima na svim nivoima. U skladu sa odredbama Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo je odgovorno i za koordinaciju i razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, uz konsultiranje s drugim nadležnim ministarstvima.

Uz pomoć međunarodne zajednice uspostavljena je **Konferencija ministara obrazovanja u Bosni i Hercegovini** s mandatom da pruža savjete, razmatra i koordinira obrazovnu politiku. Kako se sastanci Konferencije ministara u punom sastavu rijetko održavaju, a sastanci njenog koordinacionog odbora neredovno, to značajno ograničava efektivnost Konferencije kao tijela i njeno proaktivno djelovanje u okviru definiranog mandata.

Brčko Distrikt BiH

Odjel za obrazovanje u Vladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine odgovoran je za organizaciju i funkcioniranje obrazovnog sistema u Brčko Distriktu.

Republika Srpska

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske ima odgovornost za obrazovnu politiku, legislativu, administraciju i finansiranje obrazovanja u entitetu, entitetsku zastupljenost u procesima koordiniranja obrazovanja u Bosni i Hercegovini, za implementaciju dokumenata usvojenih na državnom i međunarodnom nivou i dr.

Federacija Bosne i Hercegovine

Nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine u obrazovanju određene su njenom odgovornošću za osiguranje prava na obrazovanje. Shodno tome i zakonskim odgovornostima u oblasti obrazovanja, **Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke** vrši upravne, stručne i druge poslove, te saradnju i koordinaciju aktivnosti sa kantonima, koje se, između ostalog, odnose na: predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje; pedagoške standarde i normative; udžbeničku literaturu; stručno obrazovanje i usavršavanje nastavnika; standarde i normative za visoko obrazovanje; naučnoistraživački rad na unapređenju odgojno-obrazovnog rada; dački i studentski standard itd.

Kantoni

U skladu sa njihovim ustavnim nadležnostima u pogledu obrazovne politike, finansiranja obrazovanja i donošenja zakona, obrazovanje u kantonima uređeno je relevantnim kantonalnim zakonima i propisima. Nadležnost za obrazovanje imaju **kantonalna ministarstva obrazovanja** (od kojih su mnoga nadležna za obrazovanje, nauku, kulturu i sport). Njihova veličina i kapacitet za obavljanje funkcija razlikuju se od kantona do kantona.

Općine

Propisima u oblasti obrazovanja različito se reguliraju nadležnosti lokalnog nivoa u obrazovnom sektoru. To se odnosi na organiziranje obrazovnog procesa, održavanje školskih objekata, učešće u kreiranju dijela nastavnog plana i programa bitnog za lokalnu zajednicu, pa i finansiranje obrazovanja. Iako su nekim općinama date šire nadležnosti, zbog nedostatka finansijskih sredstava one se često i ne izvršavaju.

1.5.2. Upravljanje kvalitetom u obrazovanju

Postojećim i nedavno usvojenim okvirnim i drugim zakonima u oblasti obrazovanja utvrđeni su principi za uspostavu struktura za definiranje i implementiranje obrazovnih standarda i osiguranje kvaliteta u obrazovanju. U skladu s tim, proces reorganiziranja postojećih i uspostave novih stručnih institucija u oblasti obrazovnih standarda treba što prije započeti.

Ovdje je opisana trenutna slika struktura za podršku procesu upravljanja kvalitetom obrazovanja.

U području visokog obrazovanja u ovom trenutku ne postoje institucionalne strukture koje se posebno bave kvalitetom obrazovanja na ovom nivou premda su se pitanjima standarda kvaliteta i analize stanja visokog obrazovanja bavila odgovarajuća tijela (savjeti, komisije) pri univerzitetima i nadležnim ministarstvima.

U području predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja situacija je drugačija. Praćenje kvaliteta obrazovanja i podrška njegovom razvoju ostvaruje se kroz rad pedagoških zavoda i Agencije za standarde i ocjenjivanje u obrazovanju za Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku.

Pedagoški zavodi

U Bosni i Hercegovini trenutno postoji osam pedagoških zavoda, i to: Republički pedagoški zavod Republike Srpske, Zavod za školstvo i šest pedagoških zavoda u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: zavodi), čiji su kapaciteti različiti i u velikom broju nedovoljni i neodgovarajući. Izuzev tri zavoda (Pedagoški zavod u Bihaću, Pedagoški zavod u Mostaru i Zavod za školstvo u Mostaru), svi ostali zavodi djeluju u sastavu ministarstava obrazovanja. Planira se osnivanje zavoda u Brčko Distriktu.

Postojeći pedagoški zavodi obavljaju različite poslove: razvoj nastavnih planova i programa, uvođenje novih pristupa i metoda u odgojno-obrazovni proces, provođenje obuke nastavnika, kontrole i ocjenjivanja rada nastavnika i škola i dr. U radu većine zavoda dominira stručni nadzor, dok je podrška razvoju kvaliteta u obrazovanju potisnuta u drugi plan. Kako funkcije zavoda nisu precizno određene, često je njihovo preklapanje s funkcijama ministarstava obrazovanja.

Agencija za standarde i ocjenjivanje u obrazovanju za Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku

Postojeća Agencija za standarde i ocjenjivanje u obrazovanju za Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku osnovana je 2000. godine odlukama Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Srpske. Tokom prvih godina svoga postojanja Agencija je bila finansirana iz granta Svjetske banke. Sada se u potpunosti finansira od obaju entiteta. Agencija se prvenstveno bavi eksternim ocjenjivanjem učenika u osnovnoj školi i utvrđivanjem standarda

učeničkih postignuća u pojedinim predmetima. Izvještaji o do sada provedenim ocjenjivanjima govore o razlikama kvaliteta znanja učenika po predmetima, a prisutne su i velike regionalne razlike. Kako je uloga Agencije ograničena načinom njenog ustrojstva i postojećim kapacitetom, posljedica toga je da njeno djelovanje nije usklađeno na nivou Bosne i Hercegovine, a proces uspostave obrazovnih standarda se sporo odvija. Također, Agencija se još nije uspjela nametnuti kao izvor podataka i informacija bitnih za kreiranje obrazovne politike.

1.6. Inspekcija u obrazovanju

Inspeksijski nadzor nad provođenjem zakona, organizacijom i radom odgojno-obrazovnih ustanova provode službe prosvjetne inspekcije pri nadležnim ministarstvima obrazovanja. U Brčko Distriktu inspekcija je odvojena od Odjeljenja za obrazovanje i nalazi se u sastavu Odjeljenja za javnu sigurnost.

Zbog malog kapaciteta i preklapanja funkcija nadzora postojeće službe prosvjetne inspekcije uglavnom obavljaju upravni nadzor.

Stoga status i nadležnosti inspekcije u ovom trenutku nisu u saglasnosti sa zahtjevom da ona bude bitan faktor upravljanja kvalitetom u obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao što je to slučaj u velikom broju zemalja u Evropskoj uniji.

1.7. Školski menadžment

Školama u Bosni i Hercegovini upravlja školski odbor koji, uslijed odsustva realne decentralizacije obrazovnog sistema, nema mnogo utjecaja na ukupno funkcioniranje i razvoj škole.

Školama rukovode direktori, za koje, po važećim propisima, nisu potrebne i dodatne formalne kvalifikacije iz područja školskog menadžmenta. Nedostatak menadžerskih kompetencija školskih direktora i članova školskog menadžment tima prepreka su procesu razvojnog planiranja škola, koji se već uveliko provodi u drugim zemljama. Stoga je potrebno kreirati standarde i osigurati profesionalno obrazovanje i usavršavanje direktora škola i drugih članova školskog menadžment tima.

U visokom obrazovanju sistem rukovođenja nije usaglašen. Trenutno samo četiri javna univerziteta (Univerzitet u Tuzli, Univerzitet u Zenici, Univerzitet u Banjoj Luci i Univerzitet u Istočnom Sarajevu) i nekoliko privatnih univerziteta u Republici Srpskoj funkcioniraju po principu integriranog univerziteta. Izbor rektora, dekana i upravnih tijela na nekim univerzitetima odnosno fakultetima još uvijek se verificira u državnim organima, što ukazuje na postojanje utjecaja javne vlasti na akademsku autonomiju univerziteta.

1.8. Finansiranje obrazovanja

Obrazovanje se u Bosni i Hercegovini uglavnom finansira iz javnih sredstava entitetskog, kantonalnog, Brčko Distrikta i općinskog budžeta, zavisno od nadležnosti. To praktično znači da, u smislu lokacije, u Bosni i Hercegovini postoji trinaest zasebnih budžeta za obrazovanje: dva na entitetskom, jedan u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine i deset kantonalnih budžeta. Iznos sredstava iz državnog budžeta je gotovo neznatan.

Republika Srpska troši na obrazovanje oko 4% BDP-a, u Federaciji Bosne i Hercegovine ta potrošnja iznosi oko 6%, dok je budžet Odjeljenja za obrazovanje u Distriktu Brčko (sa pododjeljenjima za predškolsko i osnovno, srednje obrazovanje i zajedničke poslove) 11,2% budžeta Distrikta.

U većini kantona izdvajanje za obrazovanje predstavlja najveću stavku u kantonalnim budžetima.

Iako su procentualna izdvajanja u budžetima namjenjena obrazovanju relativno visoka, ta sredstva još uvijek nisu dovoljna i značajna budući da su ukupni budžeti entiteta odnosno kantona i Brčko Distrikta BiH niski i ograničeni.

Na svim nivoima obrazovanja uočene su značajne razlike u finansiranju po učeniku odnosno studentu između entiteta, kantona i Brčko Distrikta. Visina plaća i naknada uposlenih u obrazovanju također varira između kantona, Brčko Distrikta i entiteta.

Obavezujuće stavke školskih budžeta su sredstva za bruto plaće i naknade uposlenih i materijalne troškove. Kriteriji za planiranje finansiranja osnovnog i srednjeg obrazovanja su dosta slični u oba entiteta. Sredstva za plaće i naknade se planiraju na osnovu broja uposlenih koji se utvrđuje u skladu s pedagoškim standardima, brojem odjeljenja i brojem sati nastavnog plana i programa. Materijalni troškovi se uglavnom planiraju na osnovu izvršenja budžeta u prošloj godini. Najveći dio ovih sredstava je usmjeren na plaćanje energije i komunalnih usluga, tako da se jako malo izdvaja za održavanje objekata i nabavku materijala. Troškovi amortizacije opreme i zgrada se uopće ne planiraju.

Od ukupno planiranih budžetskih sredstava za obrazovanje na bruto plaće i naknade uposlenih se izdvaja oko 88%, za materijalne troškove oko 8%, a na kapitalna ulaganja oko 4%.

Donatorska i kreditna sredstva za kapitalna ulaganja u obrazovanju su minimalna. Reforme u obrazovanju ne prate odgovarajuća finansijska sredstva, a sredstva za stručno obrazovanje i usavršavanje nastavnika i menadžmenta škole su nedovoljna.

Vlastiti izvori finansiranja su sve važniji i značajniji, naročito kod predškolskog i visokog obrazovanja, jer su javni prihodi namijenjeni za spomenuta dva nivoa nedovoljna.

Trezorski sistem poslovanja je povećao transparentnost i odgovornost u trošenju javnog i vlastitog novca, urednije izvršavanje obaveza prema uposlenim i dobavljačima, ali sa druge strane, uslijed procedura, usporava trošenje vlastitih prihoda i onemogućava realokaciju ušteđenih planiranih sredstava iznad zakonom dozvoljenog (10% od ukupnog plana budžeta škole) za neke druge namjene. U takvim uvjetima planiranje sredstava za plaće i naknade uposlenih i materijalne troškove predstavlja izuzetno značajan zadatak u školama i ministarstvima.

Izveštavanje i praćenje efikasnosti ulaganja u obrazovanje na školskom, kantonalnom, entitetskom i državnom nivou na bazi mjerila i međunarodnih standarda uspješnosti nije razvijeno. Ako se analizira koliki procent ukupnog BDP-a je uložen u obrazovanje, može se zaključiti da je, uprkos nominalnom rastu javnih troškova za obrazovanje, stvarni porast ulaganja u obrazovanje u odnosu na BDP prilično nizak.

1.9. Dosadašnji tok reforme obrazovanja

Proces reforme obrazovanja teče sporo i neujednačeno. Ciljevi postavljeni u Srednjoročnoj razvojnoj strategiji Bosne i Hercegovine, 2004.-2007. godine, u sektoru obrazovanja nisu realizirani u potrebnoj i dovoljnoj mjeri. To se posebno odnosi na javnu upravu u obrazovanju, finansiranje obrazovanja, zaokruživanje zakonskog okvira po nivoima obrazovnog sistema, ostvarivanja jednakog prava na obrazovanje i, u okviru toga, eliminacije svakog vida diskriminacije u obrazovanju, reforme visokog obrazovanja i dr.

U Republici Srpskoj devetogodišnje obavezno obrazovanje uvedeno je školske 2003/2004. godine. U Federaciji Bosne i Hercegovine ono se sukcesivno uvodi od školske 2004/2005. godine. U Unsko-sanskom, Bosansko-podrinjskom, Tuzlanskom, Zeničko-dobojskom i Kantonu Sarajevo nastava se za sve učenike I, II, III i IV razreda izvodi po novom programu devetogodišnjeg obaveznog odgoja i obrazovanja, a u Posavskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu za dio učenika. U Kantonu 10 obavezno devetogodišnje obrazovanje započelo je školske 2006/2007. godine. U Srednjobosanskom i Zapadnohercegovačkom kantonu osnovno

obrazovanje provodi se u osmogodišnjem trajanju. U Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, pored osmogodišnjeg osnovnog obrazovanja, provodi se i obavezno devetogodišnje obrazovanje.

U srednjem stručnom obrazovanju napravljena je racionalizacija broja zanimanja i za pojedina zanimanja su urađeni novi nastavni programi po modularnom principu.

Napravljen je prvi korak na unapređenju kvaliteta obrazovanja uvođenjem eksterne evaluacije. Agencija za standarde i ocjenjivanje za Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku od školske 2003/2004. godine provodi eksterne evaluacije u cijeloj Bosni i Hercegovini i utvrđuje obrazovne standarde. Do sada su utvrđeni standardi učeničkih postignuća iz maternjeg jezika i književnosti, matematike i prirodnih nauka u osnovnoj školi. U toku je utvrđivanje standarda učeničkih postignuća u navedenim nastavnim predmetima u srednjim školama.

U 2007. godini naši učenici su učestvovali u međunarodnom programu istraživanja trendova u matematici i prirodnim naukama (TIMSS).

Agencija je također provela istraživanje interesa i mogućnosti provođenja programa državne mature.

Kako ciljevi zacrtani Srednjoročnom strategijom nisu realizirani u velikoj mjeri ni u drugim sektorima, to je 2006. godine ovaj strateški dokument revidiran. Utvrđene su prioritetne mjere, mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju i nove mjere koje treba realizirati do kraja 2007. godine⁵.

2. IZAZOVI OKRUŽENJA

2.1. Utjecaj društvenih, socijalnih i ekonomskih promjena na obrazovanje. Tranzicija, globalizacija, internacionalizacija i decentralizacija

Vrijeme u kojem živimo karakteriziraju brojne promjene i izazovi na koje obrazovanje mora odgovoriti. Navest ćemo samo one najvažnije:

- Povećanje broja i raznovrsnost tehnoloških i tehničkih inovacija koje zahtijevaju drugačija i nova zanimanja;

⁵ EPPU: Srednjoročna razvojna strategija BiH, Revidirani dokument, maj 2006.

Mjere koje zahtijevaju posebnu pažnju:

- Osigurati da zajedničke jezgre nastavnog plana i programa budu implementirane, u skladu sa zakonima BiH o osnovnom i srednjem obrazovanju;
- Osigurati sve potrebne uvjete za potpunu i kvalitetnu primjenu devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja od 2006/2007. godine;
- Ukinuti praksu organiziranja „dviju škola pod jednim krovom“;
- Usvajati okvirni zakon o visokom obrazovanju na državnom nivou;
- Osnovati fondove za osnovno, a polazeći od činjenice da je osnovno obrazovanje obavezno i besplatno formirati i fond solidarnosti.
- Osnovati fondove za visoko obrazovanje na entitetskim nivoima.

Nove mjere:

- Razvoj Sektora za obrazovanje u Ministarstvu civilnih poslova BiH prema preporukama Funkcionalnog pregleda sektora obrazovanja u BiH i transformacija entitetskih i kantonalnih ministarstava obrazovanja prema istom pregledu;
- Usvajanje zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH,
- Usvajanje zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH;
- Usvajanje zakona o visokom obrazovanju u BiH;
- Usvajanje zakona o Agenciji za obrazovanje u BiH;
- Izrada zakona o finansiranju visokog obrazovanja u BiH;
- Uspostava ENIC centra za informiranje i priznavanje diploma;
- Funkcionalni rad Agencije za obrazovanje u BiH;
- Funkcionalni rad Agencije za visoko obrazovanje u BiH;
- Usvajanje strategije razvoja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u BiH;
- Izrada zakona o finansiranju osnovnog obrazovanja.

Napomena: Mjere koje ne budu provedene do kraja 2007. godine bit će predmet ovog strateškog dokumenta.

- Demografske promjene;
- Potreba za cjeloživotnim učenjem;
- Česte promjene mjesta stanovanja u traganju za poslom i boljim životnim uvjetima;
- Promjene potrošačkih obrazaca;
- Povećana ekološka svijest za brigu o okolišu i prirodne resurse;
- Nedostatak energije;
- Sve prisutnije siromaštvo i dr.

Kao posljedica društvenih promjena i brze tranzicije društva u „društvo znanja“, demografskih promjena, te izražene potrebe za stalnim osavremenjivanjem postojećih i sticanjem novih znanja i vještina, razvijen je koncept cjeloživotnog učenja. Cjeloživotno učenje podrazumijeva neprekinuto stjecanje znanja tokom života pojedinca. Ostvaruje se u oblicima formalnog, neformalnog i informalnog učenja/obrazovanja. To znači da na umu treba stalno imati činjenicu da škola nije jedino mjesto gdje se uči i da je neophodno podržati i ostala mjesta odnosno načine učenja. Glavni cilj u tom pravcu je uspostaviti efikasan i fleksibilan sistem akreditacije davalaca/organizatora obrazovnih usluga i certificiranja stečenih znanja i vještina.

S jedne strane, globalizacija ekonomije znači podjelu rada na globalnom nivou, promjene u strukturi zanimanja, nova zanimanja i potrebe znanja, kao i porast kompetencija. Internacionalizacija je jedan od načina da se odgovori na izazove globalizacije. U tome značajnu ulogu imaju dijeljenje iskustava i međunarodna saradnja u obrazovanju. S druge strane, sve šira informatizacija omogućava brži i lakši pristup informacijama, a time i različitim znanjima. Povećan pristup informacijama i medijima zahtijeva više bazičnog znanja i kritičkog uvida da bi se informacije prometnule u znanje. Javni interes za obrazovanje i interes medija zahtijevaju transparentnost obrazovanja.

U svijetu obrazovanja primjetan je korak ka decentralizaciji, i to ne samo prema teritorijalnoj nego još više, prema funkcionalnoj decentralizaciji i jačanju školske autonomije. U decentraliziranom obrazovnom sistemu upravljanje se provodi pomoću ciljeva i rezultata kako bi se promovirala jednakost i reproducirala zajednička vrijednosna osnova. Ovakav pristup zahtijeva nove oblike upravljanja i rukovođenja školom, kao i programiranja odgojno-obrazovnog rada.

Polazeći od toga, Evropska unija je pored tradicionalno osnovnih umijeća odredila i pet „novih osnovnih umijeća“ koje treba razvijati kod svake mlade osobe i odraslih. To su:

- Prirodno-naučna pismenost;
- Strani jezici;
- Informatičko-komunikacione sposobnosti;
- Tehnička kultura;
- Poduzetništvo i društvene vještine.

U kontekstu toga pojedinac nužno mora naučiti kako učiti, misliti, biti i djelovati. Sve ovo treba doprinijeti i socijalnoj integraciji pojedinca, njegovoj aktivnoj ulozi u društvu, povećanju prilagodljivosti na poslu, cjelovitijem osobnom ispunjenju i potpunijoj samoaktuelizaciji.

Ovi izazovi zahtijevaju nove načine planiranja i provođenja obrazovanja, njegove evaluacije i osiguranja kvaliteta.

2.2. Promjene na tržištu rada

Gorući problem u Bosni i Hercegovini je neuposlenost. Ako se analizira struktura neuposlenih, lako se može utvrditi da veoma visok procent njih ne može naći posao zbog niskog nivoa obrazovanja ili odsustva odgovarajuće kvalifikacije. Zbog toga je izuzetno važno usaglasiti promjene u obrazovanju sa promjenama na tržištu rada. Bosna i Hercegovina je još uvijek u tranziciji, a na tržištu rada se odvijaju strukturalne promjene. Krupne kompanije polako nestaju,

a ključnu ulogu u privredi preuzimaju mala i srednja preduzeća. Povećane potrebe mijenjaju potrošački mentalitet i doprinose ekspanziji uslužnih djelatnosti. Ovakve promjene umnogome uvjetuju fleksibilnost, kao i viši nivo kompetencija radne snage. Imajući to u vidu, nameće se i potreba aktivnijeg učešća poslodavaca u kreiranju i provođenju obrazovnih reformi. Ne smije se više dozvoliti da se promjene u obrazovanju provode bez učešća socijalnih partnera. Naprotiv, oni trebaju bitno uticati na promjene kako bi dobili upošljivu, kompetentnu i fleksibilnu radnu snagu. Takav pristup socijalnom dijalogu, koji se može nazvati i biznis-dijalog, motivirat će privatni sektor da počne ozbiljnije ulagati u obrazovni sektor, posebno u neformalno i informalno obrazovanje. U tom smislu od izuzetnog značaja je čim prije usvojiti državni okvir kvalifikacija u skladu sa meta-okvirom stručnih kvalifikacija Evropske unije.

3. OBRAZOVANJE ZA DRUŠTVENU KOHEZIJU I EKONOMSKI RAST I RAZVOJ BOSNE I HERCEGOVINE

3.1. Obrazovanje kao osnova društveno-ekonomskog razvoja BiH

Pred obrazovanjem u Bosni i Hercegovini je ključni zadatak – kako pomoći da se zemlja izvuče iz kruga siromašnih i učini zemljom za ugodno i prosperitetno življenje. Tu su također i izazovi promoviranja globalizacije, internacionalizacije i decentralizacije u obrazovanju, a s druge strane očuvanje tradicijskih i kulturoloških vrijednosti ljudi koji u njoj žive i vrijednosti koje pogoduju razvoju osjećaja zajedništva, prihvatanja i poštovanja različitosti, solidarnosti, odgovornosti za održivi razvoj, kao i podsticanje djelatnog građanstva i razvijanja demokratskog društva u cjelini.

Obrazovanje nije potrošnja nego primarna proizvodnja čiji su efekti dugoročno ulaganje u procese koji će rezultirati drugim potrebnim proizvodima. Da bismo ovaj zadatak kvalitetnije obavili, nužno je objediniti sve elemente obrazovanja, uz postupno usklađivanje obrazovnog sistema i dosljedno uvažavanje koncepta cjeloživotnog učenja, te razvijati jedinstveni sistem školskog i profesionalnog usmjeravanja koji će pojedincu omogućiti usluge obavljanja, usmjeravanja i savjetovanja u svim fazama karijere.

Nužno je tradicionalni sistem obrazovanja učiniti otvorenijim, fleksibilnijim, te omogućiti pojedincima da upražnjavaju svoje individualne načine i stilove učenja koji su prilagođeni njihovim potencijalima, potrebama i interesovanjima. U okviru toga neophodno je usmjeriti pažnju na korištenje i primjenu odgovarajućih strategija prema djeci i mladim sa posebnim potrebama za njihovu povećanu inkluziju u obrazovanje i društvo. U tom procesu značajnu ulogu treba da imaju i porodica, lokalna zajednica, socijalni partneri, poslodavci i dr. Također je važno podsticanje pojedinaca za praktičnim djelovanjem i aktivnim odnosom, što uključuje primjenu teorijskih znanja i zamisli u praksu i pozitivan odnos prema radu. Djelovati, biti aktivan i poduzetan, imati viziju boljeg života i društva, bez čekanja da to ostvari neko drugi, sigurno je za Bosnu i Hercegovinu bitan faktor izlaska iz siromaštva i razvoja demokratskog društva.

Jedino sigurno investiranje u Bosni i Hercegovini je ulaganje u ljude. Ljudi su temeljni resurs i potencijal Bosne i Hercegovine, kao što je to i EU proklamirala za sebe. Ulaganje u ljudske resurse temelji se na stvaranju uvjeta za usavršavanje i napredovanje pojedinca. Svaki pojedinac treba imati svoj individualni plan stručnog razvoja, a poslodavac i radna sredina trebaju ga ohrabrivati i podsticati na učenje. Investiranje u ljude rezultira ne samo povećanjem bruto nacionalnog proizvoda nego i značajnijim sudjelovanjem građana u profesionalnom i javnom životu.

Obrazovanje utemeljeno na modernim ICT tehnologijama nudi značajan potencijal za inovacije u učenju i poučavanju. Društvo koje uči možemo bolje i dosljednije izgrađivati preferiranjem tih inovacija. Stoga poučavanje kao profesiju očekuju značajne promjene, a nastavnici bi mogli postati voditelji, mentori, savjetnici i posrednici.

U svijetu se razvija novi način vođenja i savjetovanja, koji se može najbolje okarakterizirati kao posredništvo. Za uspješno vođenje nužno je imati viziju, dobre informacije i produktivno znanje. Zato treba razviti visokokvalitetan sistem akreditacije davalaca obrazovnih usluga kako bi se omogućilo priznavanje obrazovnih isprava i kvalifikacija u novom, globalnom društvu, te na taj način stvorili uvjeti za veću pokretljivost pojedinaca i bolje korištenje njihovih znanja i kompetencija.

Globalizacija društvenih odnosa neminovno upućuje pojedinca na saradnju. Zajednički rad znatno proširuje mogućnosti dijeljenja iskustva i učenja jednih od drugih. Ako želimo stvoriti iskrene odnose, onda saradnja treba preći u partnerstvo. Da bismo pored uzajamnosti u to ugradili i mehanizam odgovornosti, nužno je koristiti pristup proaktivne koordinacije. Njime ćemo sve subjekte u obrazovanju učiniti ravnopravnim, ali i jednako odgovornim za procese koji nam predstoje, bez bojazni da će nečija ovlaštenja biti zanemarena.

Prevelike razlike u obrazovanju i promjenljive ekonomske i društvene prilike mogu ograničiti mogućnosti nastavka obrazovanja i dovesti do isključivanja pojedinaca i skupina iz obrazovnog sistema. Zato je jedan od najvećih rizika upravo pitanje prilagođavanja potrebama i brzim promjenama u društvu.

Također, izazovi tržišta rada u inostranstvu i loša materijalna situacija u zemlji mogu imati za posljedicu prevelik odlazak mladih ljudi, posebno visokoobrazovanih.

Kako bi se navedeni rizici izbjegli, potrebno je usklađeno djelovanje, tako što ćemo:

- Načelo cjeloživotnog učenja učvrstiti na svim nivoima obrazovnog sistema;
- Stalno naglašavati društvenu i ekonomsku dimenziju obrazovanja, kao najisplativije investicije;
- Unaprijediti prilagodljivost i fleksibilnost obrazovnog sistema, njegovu prohodnost i osiguranje kvaliteta, po ugledu na dobre prakse u zemljama Evropske unije.

3.2. Demografske promjene u Bosni i Hercegovini do 2015. i perspektiva ekonomskog razvoja

U periodu 1997.-2005. godina stopa nataliteta u Bosni i Hercegovini se smanjila za 43,3%. U 2005. godini zabilježen je prirodni priraštaj od svega 225 novih stanovnika. U svim kantonima u Federacije BiH zabilježen je u posljednjih godinu dana osjetan pad prirodnog priraštaja, a pojedini kantoni već kontinuirano duže vremena bilježe pad prirodnog priraštaja. Pojedini kantoni: Posavski, Bosansko-podrinjski, Hercegovačko-neretvanski i Kanton 10 bilježe negativan priraštaj kontinuirano već mjesecima. U Republici Srpskoj situacija je još nezavidnija.

Razlozi za osjetan pad nataliteta i prirodnog priraštaja su mnogostruki, ali najizraženiji su nepovoljna ekonomska situacija i velika neuposlenost. Sve manji broj mladih se odlučuje stupiti u brak, a pogotovo rađati djecu.

Očekuje se da će se negativan demografski razvoj nastaviti do 2015. godine.

U 2005. godini nominalna stopa rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP) iznosila je 7,6%, a u 2006. godini 11,2%. Realna stopa rasta u 2006. godini iznosi 5,7%, što je neznatno brže u odnosu na zemlje iz okruženja. Učešće javnog sektora koji uključuje i obrazovanje u rastu 2006. godine iznosilo je 10,3%. Procjenjuje se da će u 2007. godini nominalna stopa rasta BDP-a biti 7,6%.⁶

BDP per capita u 2005. godini je iznosio 4.108 KM, a u 2006. godini 4.568 KM.

⁶ Bosna i Hercegovina: Ekonomski trendovi, Godišnji izvještaj, EPPU-SRS, mart 2007.
Ekonomski trendovi, januar-mart 2007.

Industrijska proizvodnja bilježi blagi porast, što znači da dolazi do određene reindustrijalizacije zemlje. Usluge turizma i ugostiteljstvo su također u usponu. Snažan porast građevinskih aktivnosti obilježio je prvo tromjesečje 2007. godine.

Broj neuposlenih u Bosni i Hercegovini iznosio je u 2005. godini 508.000, a u 2006. godini 516.000. Broj uposlenih u martu 2007. u Bosni i Hercegovini iznosio je 661.097, što je povećanje za 2,1% u odnosu na mart 2006. godine. Procjenjuje se da u Bosni i Hercegovini ima 3,8 miliona stanovnika.

4. GLAVNI PRAVCI RAZVOJA OBRAZOVANJA

4.1. Razvoj obrazovnog sektora

Imajući u vidu postojeće stanje u obrazovanju u Bosni i Hercegovini, imperativno se nameću sljedeći prioriteti u razvoju obrazovanja:

- podizanje nivoa obrazovanosti stanovništva i kompetentnosti radne snage,
- poboljšanje efektivnosti sistema obrazovanja i obuke,
- prevencija socijalnog isključivanja među djecom i mladim,
- proširivanje prilika za obrazovanje i obuku odraslih, te osiguranje kvaliteta i revitalizacija istraživanja u obrazovanju.

Očekuje se da će sve intervencije u obrazovanju rezultirati bržim ekonomskim razvojem, smanjenjem neuposlenosti i podizanjem životnog standarda u Bosni i Hercegovini.

Polazeći od toga, bit će podržano povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem i širenje devetogodišnjeg obaveznog obrazovanja.

Mogućnosti za školovanje nakon obaveznog obrazovanja bit će proširene uvođenjem različitih programa općeg i srednjeg stručnog obrazovanja. Svi će učenici četverogodišnjih srednjih škola polagati eksternu maturu radi standardiziranja ishoda učenja, te standardizacije protoka prema visokom obrazovanju. Pored opće gimnazije, razvijat će se i druge vrste općeobrazovnih srednjih škola.

Razvoj stručnog obrazovanja započinat će u okviru obaveznog devetogodišnjeg obrazovanja i provoditi u skladu sa VET strategijom 2013. Stvarat će se raznovrsne prilike za profesionalno usavršavanje srednjeg stručnog kadra, kao i za nastavak njihovog školovanja u području struke u okviru visokog obrazovanja i na univerzitetu, te odgovarajuća savjetovanja i podrška. U srednjim stručnim školama poseban akcent bit će stavljen na razvijanje poduzetništva i sticanje praktičnih iskustava i vještina učenika kroz ustanovljavanje školskih kompanija i centara za razvoj karijere.

Unaprijedit će se proces inkluzije u obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama kroz osiguranje odgovarajuće školske infrastrukture, programa i obuke nastavnika. Ustanovit će se specijalne ustanove kao centri resursa i ekspertize na državnom i drugim nivoima, za djecu i mlade sa izrazitim poteškoćama u razvoju i učenju.

Otkrivanje, identifikacija i praćenje razvoja nadarenih i talentiranih bit će kontinuirano podržavano u okviru redovne nastave, vannastavnog i izvanškolskom radu, te tokom razvoja njihove karijere. Tokom vremena formirat će se posebni centri/istraživačke stanice u kojima će se institucionalno voditi briga o njihovom razvoju.

Država Bosna i Hercegovina mora uspostaviti mehanizme vođenja brige o školovanju naše djece u dijaspori, utvrditi obrazovne potrebe te djece i osigurati odgovarajuće udžbenike i nastavnički kadar.

Reforma visokog obrazovanja provodit će se u skladu s međunarodnim dokumentima koje je prihvatila i potpisala Bosna i Hercegovina, a koji podrazumijevaju:

- *Organizaciju triju ciklusa studija (dodiplomski, magistarski i doktorski studij);*
- *Modularizaciju nastavnih planova i programa;*
- *Cjelovitu implementaciju Evropskog sistema prijenosa bodova (ECTS);*
- *Omogućavanje mobilnosti studenata i nastavnog osoblja;*
- *Uspostavljanje integriranog univerziteta;*
- *Uvođenje dodatka diplome;*
- *Razvijanje istraživačkih aktivnosti na univerzitetima;*
- *Bolju saradnju sa privrednim sektorom i dr.*

Pored aktivnosti koje će provoditi visokoobrazovne institucije, neophodna je odgovarajuća podrška izvršnih i zakonodavnih tijela koja trebaju osigurati zakonske, finansijske i druge uvjete za uspješnu reformu tercijarnog obrazovanja kroz uspostavljanje centra za priznavanje visokoobrazovnih kvalifikacija i agencije za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.

Obrazovanje i obuka za odrasle razvijat će se tako da se zadovolje obrazovne potrebe odraslih i tržišta rada kroz formalne, neformalne i informalne oblike obrazovanja. Odgovarajući izvori i kvalitet bit će osigurani donošenjem standarda, te podržavajućim i savjetodavnim servisima na svim nivoima obrazovanja.

U skladu sa demokratizacijom obrazovanja, privatne obrazovne ustanove i ustanove za stručno usavršavanje, kao i dio civilnog sektora koji pruža usluge obrazovanja, postaju dio obrazovnog sistema, pod uvjetom da zadovolje propisane kriterije i standarde.

Paralelno s razvojem komponente davalaca obrazovnih usluga razvijat će se i komponenta koja regulira, prati i upravlja pružanjem tih usluga kroz kreiranje obrazovne politike, planiranje, finansiranje, razvoj standarda, akreditacije i certifikacije. Ova komponenta uključuje sva ministarstva obrazovanja u Bosni i Hercegovini, institucije pod nadležnošću tih ministarstava, kao i uspostavljanje novih institucija/tijela. U okviru toga razdvojit će se ključne funkcije javne uprave u sektoru obrazovanja (izvršna; podrška i razvoj; kontrola i ocjenjivanje), te osigurati koordinacija čitavog obrazovnog sektora. Razvoj obrazovne administracije vršit će se u skladu s reformom javne uprave u Bosni i Hercegovini i potrebama obrazovnog sistema.

Osim potrebe za saradnjom i koordinacijom unutar obrazovnog sektora, za Bosnu i Hercegovinu je naročito važno da obrazovni sektor saraduje sa drugim sektorima, a posebno sa socijalnom politikom, ekonomijom, poljoprivredom, radom i dr.

Međunarodna saradnja i interakcija, a posebno zadovoljenje uvjeta za integraciju Bosne i Hercegovine u EU, naročito su važni u obrazovanju. U taj proces neophodno je uključiti mlade ljude.

Ključni faktor provođenja reforme obrazovanja je kvalitetan i motiviran nastavni kadar. Zato je izuzetno važno unaprijediti inicijalno obrazovanje odgajatelja i nastavnika i osigurati njihov permanentan profesionalni razvoj.

Insistirat će se na adekvatnoj cijeni rada u području obrazovanja, koja će osigurati dostojanstvo uposlenih i biti motivacijski faktor u provođenju reforme. Glavna osnova za provođenje ovih promjena je princip konkurentnosti. U skladu s tim napraviti će se sistem vrednovanja i mjerenja kvaliteta rada, što će istovremeno poslužiti i kao temelj profesionalnog razvoja svakog nastavnika.

Za sve ove promjene u obrazovanju neophodna je odgovarajuća podrška izvršnih i zakonodavnih tijela koja trebaju osigurati zakonske, finansijske i druge uvjete.

4.2. Modernizacija i razvoj poučavanja i učenja na svim nivoima obrazovnog sistema

Radi unapređivanja obrazovanja u fokusu pažnje bit će modernizacija nastavnog sadržaja, poučavanja i učenja, tehnologije obrazovanja, upravljanja, vrednovanja postignuća, inicijalno i stalno profesionalno usavršavanje nastavnika na svim nivoima obrazovnog sistema.

- *Unaprijedit će se kvalitet učenja i poučavanja u predškolskom odgoju i obrazovanju, osnovnom i srednjem obrazovanju, kao temelj cjeloživotnom učenju;*
- *Sadržaji učenja bit će rasterećeni od nepotrebne faktografije i više povezani sa životom i razvojem nauke, tehnike i tehnologije. Podsticat će se primjena metodologije usmjerena na dijete/učenika/studenta i u okviru toga razvijanje kritičkog mišljenja, sposobnosti rješavanja problema i primjene znanja, vodeći računa o sveobuhvatnom (holističkom) razvojnom pristupu svakom pojedincu, uključujući djelovanje odgojno-obrazovne ustanove, porodice i socijalnog okruženja;*
- *Razvijat će se programi orijentirani na ciljeve i još više na rezultate učenja, te programi za ciljane grupe (za rano obrazovanje, za pripadnike manjinskih naroda, za osobe sa poteškoćama u razvoju i učenju, za nadarene, za potrebe prekvalifikacije i dr.);*
- *Uspostavit će se sistem interne evaluacije, uključujući i samoevaluaciju, integralne i eksterne evaluacije kako bi se razvijala, nadzirala i poboljšala efektivnost obrazovnog procesa i cjelokupno praćenje rada odgojno-obrazovnih ustanova i rada nastavnog osoblja pojedinačno. Internu evaluaciju permanentno će provoditi škole u saradnji sa svim učesnicima u obrazovnom procesu (učenici, roditelji, nastavnici, lokalna zajednica). Izvještaji samoevaluacije su osnova za integralnu evaluaciju, koju provode inspekcijski organi na osnovu prethodno utvrđenih i usaglašenih indikatora. Eksterna evaluacija provodit će se na kraju šestog i devetog razreda osnovne škole i u završnom razredu srednje škole standardiziranim postupcima;*
- *Utvrđit će se standardi postignuća učenika za osnovno i srednje obrazovanje;*
- *Unapređivat će se informatičko obrazovanje i učenje stranih jezika.*

4.3. Jednakost pristupa i pravičnost u obrazovanju

Ustavom Bosne i Hercegovine, entitetskim i kantonalnim ustavima te Statutom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine garantira se pravo na obrazovanje. U skladu sa važećim zakonima osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno.

Svako mora imati jednako pravo na odgoj i obrazovanje, te osposobljavanje i razvoj u skladu s vlastitim potencijalima. Pravo na bazično obrazovanje koje čini najmanje obavezno devetogodišnje obrazovanje i osposobljenost za uključivanje u rad bit će osigurano u svim dijelovima zemlje. Posebna pažnja bit će usmjerena na identifikaciju rane intervencije kod pojedinaca sa poteškoćama u učenju.

- *Obrazovne vlasti i lokalna zajednica sarađivat će radi omogućavanja jednakosti pristupa obaveznom obrazovanju za sve u cijeloj zemlji, s posebnim naglaskom na poboljšanje stanja u područjima s manjinskim narodom, učenicima povratnicima, demografski ugroženim i ratom pogođenim područjem, seoskim i brdsko-planinskim područjima i dr.;*

- *Osigurati će se obrazovanje koje odgovara potrebama manjina. Obrazovanje djece nacionalnih manjina provodit će se u skladu sa Državnim akcionim planom djelovanja u obrazovnim potrebama Roma i drugih nacionalnih manjina u BiH;*
- *Podsticati će se društvena i privatna inicijativa za otvaranje odgojno-obrazovnih ustanova, a posebno predškolskih ustanova;*
- *Unapređivat će se dopunska nastava za djecu državljana Bosne i Hercegovine koja žive u inozemstvu.*

U Bosni i Hercegovini relativno velik broj učenika i studenata prekida formalno obrazovanje ili ga ne završava u propisanom roku. U cjelini, ta je skupina mladih veoma osjetljiva jer je izložena rizicima siromaštva i društvene isključenosti, te usvajanju društveno neprihvatljivog ponašanja. Zato će se:

- *Uspostaviti evidencija i praćenje broja učenika/studenata koji napuštaju formalno obrazovanje, i posebno ženske populacije u dijelovima zemlje gdje je taj problem izražen;*
- *Provoditi stalni i različiti oblici savjetovanja i usmjeravanja učenika tokom školovanja;*
- *Podsticati fleksibilnost srednjeg obrazovanja razvijanjem prelaznih programa kako bi se omogućio prijelaz iz stručnih škola u gimnaziju i obrnuto, upis u visoko obrazovanje, posebno na univerzitet, nakon završene srednje stručne škole;*
- *U saradnji sa socijalnim i drugim partnerima razvijat će se sistem praćenja i individualnog savjetovanja za sve one koji se nisu upisali u srednju školu;*
- *Podsticati nastavak školovanja nakon završetka srednje stručne škole i razvijati visoko obrazovanje u profesionalnom području;*
- *Uvođenjem eksterne mature objektivizirat će se pristup visokom obrazovanju;*
- *U saradnji sa privrednim i drugim partnerima nastojat će se osigurati stipendije i krediti za učenike i studente sa slabijim materijalnim stanjem;*
- *Vodit će se računa o osiguranju jednakih mogućnosti pristupa obrazovanju u različitim dijelovima zemlje (dostupnost škole, finansijska jednakost u obrazovanju, odgovarajuća infrastruktura, kvalificirani nastavnici i dr.).*

4.4. Razvijanje veza između obrazovanja i svijeta rada

Potrebno je razvijati jedinstven sistem školskog i profesionalnog usmjeravanja, uz osiguranje jedinstvenih politika obrazovanja i zapošljavanja i podržati inovativni rad.

- *Uspostavit će se regionalne, interdisciplinarnе mreže, radi osiguranja potrebne saradnje između sistema obrazovanja, istraživanja i svijeta rada;*
- *Stvarat će se društveno, ekonomsko i socijalno partnerstvo na državnom, lokalnom i sektorskom nivou putem permanentne analize stanja na tržištu rada i praćenja njegovih potreba;*
- *Uvest će se obrazovanje za poduzetništvo kao razvojni sadržaj unutar postojećih predmeta na svim nivoima obrazovnog sistema, uz ciljano profesionalno usavršavanje i podršku nastavnicima i odgojno-obrazovnim ustanovama za realiziranje tih sadržaja. Naglasak će biti*

na osposobljavanju odraslih koji imaju niža obrazovna postignuća, a naročito na osobe sa posebnim potrebama i Rome, za njihovo intenzivnije uključivanje u rad;

- *U srednjim stručnim školama otvarat će se realne i virtualne kompanije koje će kod mladih ljudi jačati poduzetnički duh i omogućiti sticanje praktičnih iskustva u tržišnoj ekonomiji;*
- *Centri za razvoj karijere u srednjim školama, u stalnom kontaktu sa pedagoško-psihološkim službama u školama i centrima za profesionalnu orijentaciju i ustanovama za zapošljavanje, bit će osnova sistema profesionalne orijentacije mladih;*
- *Centri za razvoj karijere formirat će se i pri visokoškolskim ustanovama;*

4.5. Podsticanje trajnog profesionalnog razvoja nastavnika, direktora i drugih uposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama

Kako iza svake uspješne reforme u obrazovanju stoji stručan, kompetentan, motiviran i komunikativan kadar koji je spreman na stalno vlastito usavršavanje, izuzetno je važno poboljšati njihovo inicijalno obrazovanje i profesionalni razvoj obrazovnog osoblja. Cilj je postizanje najmanje diplome prvog ciklusa studija na univerzitetu za sve nastavnike i odgajatelje, podsticanje njihovog daljnjeg školovanja, kao i školovanje kadra za druge potrebe u obrazovanju. Time bi se istovremeno odgovorilo novim zahtjevima za profesionalnim kompetencijama u obrazovanju i poboljšao kvalitet odgojno-obrazovnog procesa.

Zato je neophodno početi sa modernizacijom studijskih programa za dodiplomske studije budućih nastavnika, s posebnim naglaskom na dostignuća u struci i nauci, didaktičko-metodičku osposobljenost, primjenu i korištenje ICT-a u obrazovanju, poznavanje stranih jezika kao nezamjenjivom uvjetu za internacionalizaciju obrazovanja, te ustanovljavanje magistarskih i doktorskih studija za potrebe obrazovanja. Također je neophodno i razvijanje posebnog studijskog programa za nastavnike stručnih predmeta u srednjim školama kako bi se napustio dosadašnji način njihove pedagoško-psihološke i didaktičko-metodičke dokvalifikacije.

Obrazovne vlasti su odgovorne za stručno, pedagoško i psihološko obrazovanje i osposobljavanje nastavnika za samostalno obavljanje odgojno-obrazovnog rada. Iz javnog budžeta finansirat će se i profesionalno usavršavanje za područja koja su definirana kao značajna za provođenje obrazovne politike, a na osnovu akreditiranih programa za obuku. Prioritetna područja su:

- Razvoj nastavnih planova i programa u skladu sa reformskim zahtjevima;
- Primjena savremenih metodoloških pristupa;
- Korištenje i primjena ICT-a;
- Unapređivanje praktičnog rada;
- Stjecanje znanja i vještina za rad sa djecom sa posebnim potrebama;
- Razvijanje poduzetničkih vještina;
- Razvijanje saradničkih odnosa između škola i razmjena najuspješnije prakse;
- Saradnja škole sa roditeljima i lokalnom zajednicom;
- Razvoj i upravljanje projektima.

Za ostala područja odgovorni su poslodavci odnosno odgojno-obrazovne ustanove i pojedinci. Oni osiguravaju i sredstva za finansiranje tog dodatnog profesionalnog usavršavanja. Uvest će se i licenca za nastavničko zanimanje, koja će se obnavljati. Glavni uvjet za produžavanje licence, osim uspjeha u tekućem radu, bit će i uključenost pojedinaca u sistem profesionalnog usavršavanja i razvoja.

Značajnu ulogu u unapređivanju kvaliteta nastave, povezivanju sa tržištem rada i unapređenju nastavničke profesije, te procesu licenciranja i relicenciranja imat će i profesionalna udruženja nastavnika.

Proces reforme obrazovanja neminovno će rezultirati pojavom tehnološkog viška nastavnika. Jedan od mogućih načina zbrinjavanja je osnivanje specijalnih fondova i promjena postojeće zakonske regulative u oblasti rada (smanjivanje norme sati proporcionalno godinama staža, dokup staža, prekvalifikacija i doškoloavanje, i dr.)

Važnu ulogu u navedenim procesima treba da imaju sindikati nastavnika.

Za ovakav sistem profesionalnog razvoja prosvjetnih radnika neophodno je osigurati održiv sistem finansiranja koji će se bazirati na jednakosti i kvalitetu.

4.6. Koordinacija javne uprave u sektoru obrazovanja

Struktura obrazovnog sistema je institucionalno fragmentirana, vertikalno i horizontalno. Ta fragmentiranost usložnjava proces neophodne koordinacije javne uprave u sektoru obrazovanja.

Ključne funkcije obrazovnog menadžmenta (obrazovna politika i planiranje, podrška i razvoj obrazovanja, kontrola i evaluacija) nisu jasno razdvojene. Potrebno je eliminirati preklapanja nekih funkcija, a neke od postojećih trebaju biti racionalizirane i modernizirane. Također, nema efikasnog vršenja funkcija koje se odnose na međunarodnu saradnju i evropske integracije.

U cilju osiguranja neophodne koherentnosti obrazovnog sistema, njegove veće transparentnosti, mjerljivosti i prepoznatljivosti u međunarodnim relacijama, neophodno je sa dosadašnje dobrovoljne koordinacije preći na efektivniju i konzistentniju koordinaciju, naročito u domenu obrazovne politike i evropskih integracija.

Polazeći od ustavnih i zakonskih odgovornosti za obrazovanje i koristeći se postojećim institucijama, moguće je osnažiti proces koordinacije javne uprave u sektoru obrazovanja jasnijim definiranjem njenih funkcija i razvojem kapaciteta na svim nivoima, te uvođenjem nekih novih funkcija i institucija i tijela, kao mehanizama i struktura za podršku upravljanju, planiranju, praćenju i razvoju obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini.

Ključni preduvjeti za uspješnu koordinaciju obrazovnog sektora u Bosni i Hercegovini su:

- Razvoj institucija na svim nivoima odlučivanja, u cilju efikasnog vršenja njihovih funkcija, naročito na planu razvoja cjelokupnog obrazovnog sektora u BiH, njegovog približavanja i uključivanja u evropske integracijske procese i učešća u različitim oblicima međunarodne saradnje;
- Planiranje i donošenje odluka na osnovu relevantnih pokazatelja, koji omogućuju objektivnan uvid i procjenu stanja svih nivoa obrazovnog sistema, potreba tržišta rada, potreba obrazovanja i obuke, međunarodnih trendova u razvoju obrazovanja i ostalih aspekata obrazovnog sistema;
- Razvoj ljudskih resursa i drugih kapaciteta u obrazovnom sektoru, s ciljem moderniziranja i podizanja kvaliteta obrazovanja i pružanja stručne i druge podrške njegovom daljnjem razvoju.

4.6.1. Novouspostavljena tijela u strukturama za koordinaciju obrazovnog sektora

KONFERENCIJA MINISTARA OBRAZOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Neophodno je uspostaviti Konferenciju ministara obrazovanja u Bosni i Hercegovini kao stalno i najviše savjetodavno tijelo uspostavljenim strukturama za koordinaciju obrazovnog sektora u Bosni i Hercegovini, koju će sačinjavati ministar civilnih poslova Bosne i Hercegovine, entitetski ministri obrazovanja, kantonalni ministri obrazovanja i šef Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Glavni zadaci Konferencije ministara obrazovanja su da zauzima stavove, daje savjete i preporuke za usklađivanje: obrazovnih politika i strateških planova razvoja obrazovanja; obrazovnog zakonodavstva; aktivnosti na definiranju, implementaciji, praćenju i razvoju obrazovnih standarda i njihovoj harmonizaciji sa evropskim i međunarodnim standardima; strategija i planova aktivnosti na međunarodnom planu (za integraciju BiH obrazovanja u EU, regionalnu saradnju i saradnju na širem međunarodnom planu) i dr.

Stručnu i administrativno-tehničku podršku radu Konferencije pružat će Sektor za obrazovanje u Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine.

VIJEĆA ZA OBRAZOVANJE U BOSNI I HERCEGOVINI

U skladu sa napretkom obrazovne reforme u Bosni i Hercegovini, a u cilju otvaranja obrazovanja prema javnosti, na nivou države formirat će se posebna savjetodavna vijeća za obrazovanje, za odgovarajuće nivoe odnosno tipove obrazovanja. Slijedom praksi i iskustava evropskih zemalja, ova vijeća će služiti kao široka savjetodavna platforma za obrazovne autoritete u realizaciji pokrenutih obrazovnih reformi i u komunikaciji sa javnošću na svim nivoima obrazovnog sistema.

Administrativno-tehničku podršku radu vijeća će pružati Sektor za obrazovanje u Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine.

REKTORSKA KONFERENCIJA BOSNE I HERCEGOVINE

Uspostavljanjem Rektorske konferencije Bosne i Hercegovine, koju će sačinjavati rektori licenciranih i akreditiranih univerziteta, osigurat će se reprezentativno i savjetodavno tijelo za zastupanje zajedničkih interesa svih univerziteta u Bosni i Hercegovini i za provođenje reforme visokog obrazovanja.

4.6.2. Ključne institucije

MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA – SEKTOR ZA OBRAZOVANJE

Potrebno je da Sektor za obrazovanje u Ministarstvu civilnih poslova bude spreman i da ima odgovarajuće kapacitete djelovanja za ostvarivanje funkcija koje se odnose na koordinaciju aktivnosti za realizaciju dogovorenih politika djelovanja u obrazovnom sektoru:

- 1) **Koordinaciju aktivnosti obrazovnog sektora u Bosni i Hercegovini na:** razvoju i usklađivanju obrazovnih politika i strateškog razvoja obrazovanja; harmonizaciji obrazovnog zakonodavstva; definiranju i praćenju implementacije obrazovnih standarda; ekonomsko-finansijskim aspektima obrazovnog sistema i dr.
- 2) **Koordinaciju aktivnosti na planu evropskih integracija i međunarodne saradnje u oblasti obrazovanja:** realizacije međunarodnih obaveza; definiranja politike djelovanja na planu evropskih integracija i međunarodne saradnje; promocije i osiguranja učešća u evropskim i drugim međunarodnim programima pomoći za razvoj obrazovanja i njihove implementacije i dr.;
- 3) **Obrazovne indikatore i statistiku:** uspostavljanje relevantnih baza podataka u oblasti obrazovanja na nivou Bosne i Hercegovine u skladu sa EUROSTAT-om i izvještavanje o obrazovnim indikatorima i obrazovnoj statistici za sistemsko vrednovanje obrazovanja

u BiH.

U tom smislu, uloga i zadaci Sektora za obrazovanje bili bi dvostruki:

1. da izvršava funkcije na državnom nivou koje se tiču koordinacije aktivnosti obrazovnog sektora u Bosni i Hercegovini i međunarodnoj saradnji, i
2. da saraduje i pruža stručnu i drugu pomoć nadležnim obrazovnim vlastima, naročito u:
 - planiranju razvoja obrazovanja;
 - učešću u međunarodnim aktivnostima;
 - apliciranju za programe pomoći Evropske unije i drugih međunarodnih programa pomoći;
 - praćenju i izvještavanju o rezultatima razvojnih projekata;
 - izvještavanju o rezultatima uporedivosti obrazovanja u BiH u međunarodnim studijama i statistikama;
 - obrazovnoj statistici i analizi obrazovanja.

Ministarstvo civilnih poslova - Sektor za obrazovanje ostvarivat će neophodnu međusektorsku i međuinstitucionalnu saradnju po pitanjima obrazovanja na nivou Bosne i Hercegovine.

MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE REPUBLIKE SRPSKE

Ministarstvo treba da koncentrira svoje poslove i zadatke na razvoj politike djelovanja, strateško planiranje i planiranje zasnovano na evidenciji, izradu legislative, finansiranje obrazovanja i opća administrativna pitanja.

U cilju jačanja odgovornosti nižih nivoa odlučivanja za osiguranje i kvalitet obrazovanja, neophodno je izvršiti preraspodjelu ili prijenos nekih funkcija u obrazovnoj administraciji i planiranju na regionalni/općinski odnosno školski nivo.

FEDERALNO MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

Ministarstvo treba da redefiniira postojeće koordinirajuće i savjetodavne funkcije u skladu sa predviđenim procedurama za koordinaciju obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini i promjenama koje se dešavaju na kantonalnom nivou. U tom smislu, kao ključne, prepoznaju se uloga i funkcije ovog ministarstva na planu dogovaranja i osiguranja efikasnog koordiniranja aktivnosti obrazovnog sektora u Federaciji Bosne i Hercegovine, te pružanja stručne i druge podrške kantonima za uspješnu implementaciju politika djelovanja dogovorenih na nivou Bosne i Hercegovine.

ODJEL ZA OBRAZOVANJE BRČKO DISTRIKTA BIH

U cilju daljnjeg razvoja obrazovnog sistema, Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta treba biti naročito fokusirano na puno uključivanje u proces koordinacije obrazovnog sistema na nivou Bosne i Hercegovine, kao i delegiranje nekih funkcija u obrazovnoj administraciji i planiranju na lokalni – školski nivo.

KANTONALNA MINISTARSTVA

Razvoj politika djelovanja, strateško planiranje i planiranje zasnovano na evidenciji, izrada legislative, finansiranje obrazovanja i opća administrativna pitanja su glavna pitanja na koja kantonalna ministarstva trebaju biti koncentrirana.

Efikasno bavljenje ministarstava gore navedenim pitanjima također zahtijeva delegiranje određenih poslova i zadataka na općinski odnosno školski nivo.

4.7. Osiguranje kvaliteta. Podrška razvoju obrazovanja

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO, OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Za obavljanje stručnih poslova iz oblasti obrazovanja, koji se tiču uspostavljanja standarda znanja, ocjenjivanja postignutih rezultata i razvoja zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa u predškolskom odgoju i obrazovanju, osnovnom, srednjem općem i stručnom obrazovanju i obuci, kao i obrazovanju i obuci odraslih, na nivou Bosne i Hercegovine osnovat će se Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Agencija bi, između ostalog, bila nadležna za:

- Razvoj standarda u ocjenjivanju;
- Razvoj standarda postignuća u obrazovanju;
- Koordinaciju implementacije, praćenja i evaluacije sadržaja zajedničkog jezgra u okvirnim nastavnim planovima i programima;
- Razvoj zajedničkog jezgra, uključujući principe, ciljeve, ishode učenja i poželjne pristupe i postupke u odgojno-obrazovnom procesu od zajedničkog interesa učenika, u okvirnim nastavnim planovima i programima;
- Izvještavanje o stanju obrazovanja u Bosni i Hercegovini;
- Učešće u međunarodnim razvojnim projektima i istraživanjima u obrazovanju (TIMSS, PISA i dr.).

Agencija će poslove iz svoje nadležnosti obavljati samostalno i u saradnji sa drugim institucijama u oblasti obrazovanja.

PEDAGOŠKI ZAVODI

Pedagoški zavodi nastavljaju da funkcioniraju kao stručne ustanove, sa tendencijom da ponovo prerastu u samostalne institucije, izdvojene iz administrativne strukture ministarstava obrazovanja. Pedagoški zavodi obavljaju sljedeće funkcije:

- Razvoj nastavnih planova i programa;
- Profesionalno usavršavanje nastavnika, saradnika i menadžmenta odgojno-obrazovnih ustanova;
- Savjetodavne usluge za razvoj obrazovanja i poboljšanje odgojno obrazovnog procesa u školama;
- Podrška školama za implementaciju obrazovnih standarda i nastavnih planova i programa;

- Organiziranje i provođenje ocjenjivanja u saradnji sa Agencijom i školama;
- Istraživačke i razvojne projektne aktivnosti u obrazovanju i dr.

Tradicionalni pristup stručno-pedagoškom nadzoru neophodno je napustiti i nadzor postepeno usmjeravati i razvijati prema unutrašnjem i vanjskom vrednovanju odgojno-obrazovnih ustanova i odgovornosti nastavnika za kvalitetan odgojno-obrazovni proces.

U cilju povećanja funkcionalnosti i kvaliteta podrške razvoju predškolskih i školskih ustanova, odgojno-obrazovnog procesa i ljudskih resursa, poželjno bi bilo da se pedagoški zavodi specijaliziraju u dogovorenim stručnim oblastima i šire djeluju, te učestvuju u razvoju i implementaciji relevantnih projekata.

S druge strane, u cilju osiguranja kvaliteta unutar lanca obrazovnih usluga neophodno je ostvariti održivo umrežavanje aktivnosti Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, pedagoških zavoda i drugih saradničkih institucija.

AGENCIJA ZA RAZVOJ VISOKOG OBRAZOVANJA I OSIGURANJE KVALITETA

Radi uvođenja kriterija i standarda Evropskog prostora visokog obrazovanja u skladu sa Bolonjskim procesom, ustanovit će se Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta.

Agencija bi, između ostalog, bila nadležna za:

- Utvrđivanje kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova i donošenje normi minimalnih standarda u oblasti visokog obrazovanja, te za ocjenu usklađenosti rješenja o akreditaciji sa utvrđenim kriterijima i normama;
- Davanje preporuka o kriterijima i standardima za osnivanje i zatvaranje visokoškolskih ustanova, te za prestrukturiranje studijskih programa, kao i za licenciranje visokoškolskih ustanova i studijskih programa;
- Vođenje državnog registra akreditiranih visokoškolskih ustanova;
- Utvrđivanje standarda kvaliteta, analiza kvaliteta i davanje preporuka za otklanjanje nedostataka kvaliteta studija i visokoškolskih ustanova;
- Utvrđivanje formata i općeg sadržaja diplome i dodatka diplomi;
- Predstavljanje Bosne i Hercegovine u međunarodnim organizacijama za kvalitet u visokom obrazovanju.

CENTAR ZA INFORMIRANJE I PRIZNAVANJE DOKUMENATA

Centar bi bio nadležan za informiranje i poslove priznavanja dokumenata u oblasti visokog obrazovanja u okviru Konvencije o priznavanju diploma u visokom obrazovanju (Lisabonska konvencija) i bio bi dio međunarodne mreže centara za informiranje (ENIC/NARIC).

4.8. Inspekcija u obrazovanju

U skladu sa praksama u svijetu, inspekcija u obrazovanju bi trebala imati ključnu ulogu u osiguranju jednakosti i pravičnosti u obrazovanju, kroz integralni pristup evaluaciji odgojno-obrazovnih ustanova, zasnovanoj na rezultatima interne evaluacije i indikatorima koji se odnose na:

- Postojanje uvjeta za vršenje djelatnosti obrazovnih ustanova;

- Realizacije odgojno-obrazovnog procesa;
- Ispunjenosti uvjeta za izbor nastavnika, saradnika i odgajatelja, njihovo stručno usavršavanje i polaganje stručnih ispita;
- Upravljanje i rukovođenje odgojno-obrazovnim ustanovama;
- Realizacije nastavnih planova i programa i propisanih standarda i normativa kojima se uređuje odgojno-obrazovna djelatnost;
- Realizacije vannastavnih aktivnosti;
- Realizacije eksperimentalnih programa;
- Provođenje upisa u odgojno-obrazovne ustanove;
- Pedagoške evidencije, dokumentacije i školske javne isprave;
- Praćenje odgojno-obrazovnog procesa za vrijeme štrajka nastavnika.

U tom cilju potrebno je osigurati sve neophodne pretpostavke za samostalan i nezavisan rad službe prosvjetne inspekcije u budućnosti, uključujući i dogovorene i usaglašene kriterije i standarde na nivou Bosne i Hercegovine za vršenje inspeksijskog nadzora, te usklađivanje i inoviranje propisa o prosvjetnoj inspekciji.

4.9. Istraživanja u obrazovanju

Sticajem okolnosti, istraživanja u obrazovanju trenutno su skoro zanemarena. Tome treba dodati i činjenicu da se ne provodi sistemsko praćenje, evaluacija i koordinacija programa/projekata koji se provode u svrhu razvoja obrazovanja.

Zato je potrebno:

- *Reafirmirati sva istraživanja u obrazovanju;*
- *Kreirati izvore i mehanizme za podršku istraživanju i uvođenju inovacija u odgojno-obrazovni proces;*
- *Pojačati povezanost sa naučnim sektorom, koji bi finansirao istraživanja od posebnog interesa za obrazovni sektor.*

4.10. Statistika i indikatori u obrazovanju

Nedostatak statističkih podataka i odgovarajućih indikatora o obrazovanju u Bosni i Hercegovini predstavlja glavnu prepreku za postavljanje konkretnih ciljeva razvoja obrazovanja i njegovo praćenje. Kratkoročni cilj je objediniti postojeće statističke podatke proizvedene u institucijama za statistiku Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Obrazovne vlasti će, u saradnji sa zavodima za statistiku u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine, razvijati statistiku obrazovanja u Bosni i Hercegovini u skladu sa procedurama i zahtjevima EUROSTAT-a. Također, potreba za statističkim pokazateljima mora se zasnivati na razvojnim ciljevima naznačenim u ovom strateškom dokumentu.

Kroz projekt realiziran sredstvima kredita Svjetske banke započeto je uvođenje EMIS-a (Education management information system), ali ovaj sistem nije u potpunosti zaživio na cijelom prostoru BiH.

Zato je neophodno prije svega koordinirati daljnji razvoj statistike uzimajući u obzir donekle uspostavljenu infrastrukturu kroz EMIS. U procesu te koordinacije glavne smjernice trebaju biti u skladu sa metodologijama i indikatorima EUROSTAT-a.

Stručnjaci u institucijama za statistiku pomagat će razvoj EMIS-a kako bi se definirali osnovni podaci koje škole proizvode u skladu sa međunarodnim definicijama.

Kako je sljedeći popis stanovništva u Bosni i Hercegovini planiran prema preporukama EUROSTAT-a za ciklus 2011. godine, statistika će morati uraditi procjene broja djece i mladih u različitim starosnim grupama kako bi se dobila potrebna osnova za planiranje obrazovanja i školskih mreža.

4.11. Finansiranje obrazovanja

Postoji velika potreba da se poveća finansijsko učešće za određene namjene u obrazovanju i poboljša kvalitet obrazovanja u skladu sa zahtjevima strateškog razvoja obrazovanja. U uvjetima postojeće školske mreže i drugih struktura u obrazovanju i ozbiljnog smanjenja starosnih grupacija školske djece i omladine treba planirati efikasniju školsku mrežu, te razviti metode i poticaje za realokaciju ostvarenih ušteda po navedenoj osnovi u druge namjene, u skladu sa zahtjevima za stalnim poboljšanjem kvaliteta u obrazovnom sektoru. U suprotnom će postojeće stanje proizvesti veoma neefikasnu školsku mrežu, manje razrede i povećanje troškova po učeniku.

Na osnovu principa funkcionalne decentralizacije javne potrošnje i raznovrsnog korištenja postojećih i planiranih resursa finansiranja sektora obrazovanja u Bosni i Hercegovini, postoji potreba u Republici Srpskoj, kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine za jačanjem planiranja i mjera za:

- Ponovnu raspodjelu ostvarenih ušteda po bilo kojem osnovu i potrošnju za stalno poboljšanje kvaliteta u sektoru obrazovanja;
- Uspostavljanje mjerila i standarda za praćenje i nagrađivanje menadžmenta, nastavnika i drugog kadra u odgojno-obrazovnim institucijama (univerzitetima, školama i dr.) kako bi se korištenje njihovih budžeta učinilo efikasnim i uspješnim, te kako bi se ponovo raspodijelila potrošnja u cilju unapređenja kvaliteta obrazovanja i obuke;
- Promjenu strukture kadra u obrazovnoj administraciji u skladu sa ključnim funkcijama i neophodnom stručnosti.

Glavne smjernice u planiranju i mjerama za ponovnu raspodjelu resursa i potrošnje su sljedeće:

- Planiranje zasnovano na evidenciji i optimiziranje mreže školskih i obrazovnih institucija kako bi se postigli bolji rezultati i u obrazovnom i u ekonomskom smislu;
- Decentralizacija procesa odlučivanja o budžetskim stavkama na školski nivo kako bi se školskoj upravi pružila mogućnost ponovne raspodjele budžeta u skladu sa modernim potrebama škole;
- Budžetska procedura bi trebala pružati beneficije obrazovnim vlastima (administraciji) i školskoj upravi (školama) iz sredstava koja su uštedena po nekim budžetskim stavkama, a koja bi se mogla koristiti za urgentnije svrhe. Podsticaji za ponovnu raspodjelu i štednju su preduvjet za efikasno planiranje i efikasnije korištenje resursa u sektoru obrazovanja.
- Finansiranje škola se može unaprijediti povećavanjem vlastitih prihoda škola i univerziteta. Treba na cijelom području Bosne i Hercegovine uspostaviti takve podsticaje u okviru trezorskog sistema kako bi školske uprave bile motivirane za stvaranje sopstvenih prihoda za škole. Glavni podsticaj bi bio dopustiti školskim upravama da, u skladu sa planiranim budžetom i zajedničkom odlukom unutar škola, koriste prihode za unapređenje uvjeta rada i poboljšanje kvaliteta nastave, npr. klime za učenje, biblioteke, te obuke nastavnika na radnom mjestu. Vlastiti prihodi bi bili uključeni u ukupna sredstva/budžet škole i podlijegali bi reviziji.
- Srednjoročno gledajući, finansiranje obrazovanja po učeniku odnosno studentu bi trebalo biti konačno rješenje za ekonomsko planiranje, utvrđivanje transparentnog i ravnopravnijeg budžeta škola i drugih odgojno-obrazovnih ustanova.

4.12. Međunarodna saradnja i evropske integracije. Koordinacija donatorskih sredstava

Imajući u vidu organizacionu strukturu obrazovanja u Bosni i Hercegovini, u ovom trenutku ne postoji sistematski pristup međunarodnoj saradnji u oblasti obrazovanja. Kako je integracija u Evropsku uniju glavni prioritet Bosne i Hercegovine, organizirane aktivnosti u tom smjeru u obrazovanju postaju urgentne potrebe.

S druge strane, sektor obrazovanja je izuzetno atraktivan za strane donatore koji pomažu reformske procese. Međutim, ni na jednom nivou odlučivanja ne postoji sistemska evidencija potreba za donatorskim intervencijama u bh. obrazovnom sektoru, a također ni koordiniran pristup donatorima od strane obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini. Nepostojanje evidencije potreba, kao ni relevantne baze podataka o već implementiranim programima i projektima međunarodne pomoći i njihovih rezultata, umnogome otežavaju pripremu novih projekata i apliciranje za programe EU i međunarodne zajednice za daljnju podršku procesu obrazovne reforme u Bosni i Hercegovini.

U uspostavljanju sistema koordinacije međunarodne saradnje i donatorskih sredstava u BiH. obrazovanju koristit će se iskustva zemalja u regionu koje su već uspostavile svoje sisteme. U tom smislu, prvi korak je uspostavljanje baze podataka o donacijama i međunarodnoj saradnji u obrazovnom sektoru Bosne i Hercegovine, koja će se redovno održavati i ažurirati kako bi se osiguralo institucionalno pamćenje na svim nivoima obrazovne administracije. U prikupljanje i razmjenu relevantnih podataka bit će uključeni svi nivoi obrazovnih vlasti, kao i odgojno-obrazovne institucije. Objedinjavanje podataka će vršiti organizaciona jedinica Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine. Baza podataka o međunarodnoj saradnji bit će na raspolaganju Direkciji za evropske integracije Bosne i Hercegovine i Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, a pristup korisnim informacijama bit će osiguran školama, općinama, kantonima i entitetima te Brčko Distriktu BiH.

Proces evropskih integracija podrazumijeva dugotrajan put od faze priprema za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, apliciranja, popunjavanja upitnika, pregovora, statusa kandidata i članstva.

Na osnovu iskustava zemalja kandidata za članstvo u Evropsku uniju, Bosna i Hercegovina će se morati fokusirati na niz konkretnih aktivnosti u cilju ubrzanja procesa pristupa evropskim integracijama. Prioritetni koraci su: formiranje radne grupe sastavljene od stručnjaka iz ključnih institucija koja će raditi na izradi i implementaciji plana aktivnosti obrazovnog sektora u BiH za evropske integracije i međunarodnu saradnju, te izrada evropskog opisa obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini, korištenjem upitnika Evropske komisije za sve podnosiocje zahtjeva za članstvo u EU. U tom cilju, organizaciona jedinica Ministarstva civilnih poslova BiH će sarađivati sa Agencijom za statistiku Bosne i Hercegovini koja je ključna institucija za prikupljanje statističkih podataka. Paralelno sa pripremom «evropskog» opisa obrazovanja u Bosni i Hercegovini, početak će se i sa harmonizacijom zakonodavstva iz obrazovnog sektora sa odgovarajućim direktivama i regulativama EU. I konačno, u okviru aktivnosti za evropske integracije obrazovnog sektora BiH u EEA (European Education Area), neophodno je graditi potencijal za apsorpciju finansijske pomoći od obrazovnih programa zajednice (Community programs). To podrazumijeva uspostavljanje posebnih struktura za učešće Bosne i Hercegovine u programima Zajednice.

5. PLAN RAZVOJA OBRAZOVANJA U BIH DO 2015. GODINE

Opći ciljevi:

1. *Prihvatanje ovog dokumenta od nadležnih vlasti Bosne i Hercegovine do kraja 2007. godine, kao osnove za reformu obrazovanja u Bosni i Hercegovini u periodu od 2007. do 2015. godine;*
2. *Izrada razvojnih planova obrazovanja na svim nivoima odlučivanja, temeljenih na ovom dokumentu, projekcijama razvoja privrede i planiranog nivoa zapošljavanja, i njihova implementacija, do 2015. godine;*
3. *Izrada plana optimalne mreže odgojno-obrazovnih ustanova od nadležnih obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini, do kraja 2009. godine;*
4. *Unapređivanje informatizacije obrazovnog sistema, do 2010. godine:*
 - sve osnovne i srednje škole imaju najmanje jednu informatičku učionicu i slobodni internet pristup;
 - korištenje ICT-a u administriranju i realizaciji visokog obrazovanja;
 - uspostavljanje elektronske baze podataka inspekcije u obrazovanju;
 - funkcionalno redizajniranje i usaglašavanje EMIS-a na nivou BiH u skladu sa indikatorima EUROSTAT-a.
5. *Osiguranje jednakopravnosti pristupa i učešća u obrazovnom procesu, najkasnije do 2010. (u skladu sa akcionim planovima nadležnih obrazovnih vlasti):*
 - uklanjanje neprimjerenih naziva odgojno-obrazovnih ustanova;
 - eliminacija postojanja «dviju škola pod istim krovom» u dijelovima zemlje u kojima ovaj problem još uvijek nije riješen;
 - dosljedna implementacija sadržaja zajedničkog jezgra u nastavnim planovima i programima;
 - uklanjanje neprimjerenih sadržaja iz nekih udžbenika historije, geografije, maternjeg jezika;
 - osiguranje uvjeta da sva djeca u Bosni i Hercegovini budu uključena u sistem obrazovanja;
 - implementacija usvojenih dokumenata o obrazovnim potrebama djece-povratnika, Roma i pripadnika drugih nacionalnih manjina;
 - osiguranje uvjeta za rad sa djecom sa posebnim potrebama;
 - ukidanje rada u tri smjene u odgojno-obrazovnim ustanovama;
 - povećanje zapošljavanja nastavnika povratnika i dr.
6. *Razvijanje različitih sistema evaluacije (interna evaluacija, integralna i eksterna, do 2012. godine:*
 - uspostavljanje prakse interne evaluacije u odgojno-obrazovnim ustanovama (do kraja 2008.);
 - provođenje eksterne evaluacije i ocjenjivanja u osnovnom i srednjem obrazovanju (do 2012.);
 - uključivanje u međunarodne programe za evaluaciju (započeto u 2007.);
 - jačanje uloge prosvjetne inspekcije u integralnom vrednovanju odgojno-obrazovnih ustanova (do 2012.);
7. *Harmonizacija udžbeničke politike, do 2010. godine;*
8. *Integracija BiH obrazovanja u obrazovni prostor Evropske unije, do 2015. godine.*

5.1. Predškolski odgoj i obrazovanje

Kako je rani početak sistemskog odgoja i obrazovanja ključni faktor razvoja pojedinca i brige društva, neophodna je brza revitalizacija i razvoj ovog segmenta obrazovnog sistema, koji prije svega podrazumijeva povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem i modernizaciju programa odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu.

Cilj predškolskog odgoja i obrazovanja kao integralnog dijela cjelokupnog sistema odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini je osigurati optimalne i jednake uvjete da svako dijete od rođenja do polaska u školu razvija i ostvaruje sve svoje intelektualne i tjelesne sposobnosti.

U skladu sa Strateškim pravcima razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH, neophodno je:

- Osigurati kadrovske, prostorne i materijalne uvjete za uključivanje djece u sve programe predškolskog odgoja i obrazovanja, a obavezno u program pripreme za polazak u školu;
- Modernizirati programe i provoditi stalno stručno usavršavanje odgajatelja;
- Posebnu pažnju posvetiti većem uključivanju djece iz socijalno i ekonomski ugroženih porodica, kao i djece sa posebnim potrebama;
- Osigurati ključnu ulogu općine u tehničkoj organizaciji predškolskog odgoja i obrazovanja;
- Osigurati povezanost predškolske ustanove i osnovne škole.

Kako je predškolski odgoj i obrazovanje obavezno za svu djecu u godini pred polazak u osnovnu školu, u mjestima u kojima nisu otvorene javne predškolske ustanove (ili su nedovoljnog kapaciteta), programi pripreme mogu se realizirati i u osnovnoj školi, uz obavezno uključivanje i odgajatelja u rad sa tom djecom.

Kratkoročni ciljevi:

- *Provodi se proces implementacije Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini;*
- *Pripremljen plan proširenja predškolskog odgoja i obrazovanja.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Razvijena zajednička jezgra programa predškolskog odgoja i obrazovanja;*
- *Povećan upis u predškolske ustanove na 20% populacije, a broj upisanih u programe pripreme za polazak u školu na 40% populacije.*

Dugoročni ciljevi:

- *Povećan broj upisanih u predškolske ustanove na 50% populacije, a broj upisanih u programe pripreme za polazak u školu na 100%;*
- *Svi direktori predškolskih ustanova imaju završen minimalni stepen osposobljenosti/kvalifikacija za rukovođenje odgojno-obrazovnom ustanovom.*

5.2. Obavezno obrazovanje

U procesu reforme osnovnog obrazovanja postignut je značajan napredak: nastavni planovi i programi se rasterećuju od nepotrebnih sadržaja, sve je više u primjeni poučavanje usmjereno na dijete, jača saradnja škola i lokalne zajednice itd.

Cilj je daljnja modernizacija i podizanje kvaliteta obaveznog obrazovanja koje će omogućiti optimalni razvoj svakog pojedinca, završavanje obaveznog obrazovanja u devetogodišnjem trajanju, kao i nastavak školovanja.

Kratkoročni ciljevi:

- *Provedena evaluacija primjene devetogodišnjeg obaveznog obrazovanja i okvirnog nastavnog plana i programa;*
- *Pripremljen plan aktivnosti za smanjenje prekida i napuštanja obaveznog osnovnog školovanja;*
- *Uvedeno eksterno vrednovanje u svim osnovnim školama.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Implementirano obavezno devetogodišnje obrazovanje u svim dijelovima Bosne i Hercegovine;*
- *Razvijeni nastavni planovi i programi za sve razrede/predmete devetogodišnjeg obaveznog obrazovanja;*
- *Usvojeni pedagoški standardi i normativi;*
- *Smanjena stopa prekida školovanja na 7,5%.*

Dugoročni ciljevi:

- *Povećan upis i završavanje obaveznog obrazovanja na 100%;*
- *Svi učenici u nižim razredima osnovne škole uče jedan strani jezik, najkasnije od trećeg razreda, a u višim razredima i drugi strani jezik, najkasnije od sedmog razreda;*
- *Svi direktori osnovnih škola imaju završen minimalni stepen osposobljenosti za rukovođenje odgojno-obrazovnom ustanovom.*

5.3. Obrazovanje djece i mladih sa posebnim potrebama

Obrazovanje djece sa posebnim potrebama provodi se u skladu sa okvirnim zakonima u oblasti obrazovanja u Bosni i Hercegovini, uz uvažavanje principa inkluzivnosti u obrazovanju.

5.3.1. Obrazovanje djece sa poteškoćama

Zavisno od stepena mentalnog funkcioniranja i potreba za posebnim pristupom, djeca i mladi ljudi sa problemima i poteškoćama u razvoju i učenju obrazuju se u redovnim predškolskim ustanovama i školama, u posebnim odgojno-obrazovnim i rehabilitacijskim centrima, sa produženim stručnim tretmanom ili u prilagođenim oblicima dostupnim djetetu u bolnici, u kući i dr. Uključivanje u redovnu školu može biti potpuno ili djelomično.

Kratkoročni ciljevi:

- *Postignut dogovor o zajedničkim principima i kriterijima za osnivanje i finansiranje specijalnih odgojno-obrazovnih ustanova;*
- *Uspostavljen odgovarajući sistem prepoznavanja i identifikacije djece sa posebnim potrebama kako bi se osigurala dosljedna primjena savremenih principa obrazovanja te djece (inkluzija, ekskluzija, kombinirajući pristup);*
- *Osigurana odgovarajuća podrška nastavnicima i odgajateljima za rad sa djecom sa posebnim potrebama (osnivanje odgovarajućih centara, mobilnih stručnih timova i dr.);*
- *Razvijeni okvirni programski sadržaji u skladu sa posebnim potrebama djece i na osnovu njih individualno prilagođeni programi, programi produženog stručnog tretmana, programi radionica za okupacioni rad i dr.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Usvojeni dodatni pravni, pedagoški i drugi akti neophodni za punu implementaciju prava na obrazovanje djece i mladih sa posebnim potrebama;*
- *Razvijeni programi obuke nastavnika i odgajatelja u okviru inicijalnog obrazovanja i stalnog profesionalnog usavršavanja za rad sa djecom sa posebnim potrebama;*
- *Osigurani neophodni uvjeti za nesmetan pristup i kretanje u odgojno-obrazovnim ustanovama djeci sa fizičkim onesposobljenjima;*
- *Razvijeni programi angažiranja roditelja i volontera u radu sa djecom s posebnim potrebama.*

Dugoročni ciljevi:

- *Svi nastavnici sa završenom obukom iz individualizacije i inkluzije u obrazovanju;*
- *Omogućeno permanentno obrazovanje djece i mladih sa poteškoćama u razvoju.*

5.3.2. Podrška razvoju nadarene djece i mladih talenata

O nadarenim i talentima malo razmišljamo u kontekstu njihovih obrazovnih potreba i razvoja. Nezainteresiranost za izuzetno sposobne i kreativne mlade ljude jedan je od vjerojatnih faktora njihovog učestalog napuštanja zemlje.

Polazeći od toga da svako dijete ima pravo na obrazovanje u skladu sa svojim potencijalima i da su nadarena djeca i mladi talenti ključni faktor obnove i razvoja naše zemlje, neophodno je uspostaviti i razvijati sistemsku brigu o njima, u okviru redovne nastave, vannastavnog i izvanškolskom radu te u profesionalnoj i naučnoj karijeri.

Kratkoročni cilj:

- *Raspisan javni konkurs za projekte podrške razvoju nadarenim učenicima i mladim talentima.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Razvijeni programi obuke nastavnika i odgajatelja za rad sa nadarenom djecom i mladim talentima u okviru njihovog inicijalnog obrazovanja i stalnog profesionalnog usavršavanja;*
- *Podržano formiranje centara za stručnu pomoć nadarenoj djeci, njihovim roditeljima i nastavnicima;*
- *Podržan razvoj okvirnih i individualno prilagođenih programa za rad sa nadarenom djecom i mladim talentima;*
- *Osigurane stipendije za školovanje mladih talenata i finansijska pomoć za učešće u relevantnim programima razvoja i aktivnostima,*

Dugoročni ciljevi:

- *Osigurani uvjeti za uključivanje u relevantne međunarodne programe/projekte;*
- *Osnovani istraživački centri - mreže centara za podršku razvoja nadarene djece i mladih talenata.*

5.4. Srednjoškolsko obrazovanje

Srednjoškolski sistem obrazovanja uključuje programe gimnazija, umjetničkih i religijskih škola, četverogodišnjih stručnih škola (tehničkih, ekonomskih, zdravstvenih i dr.), trogodišnjih stručnih škola, te programe osposobljavanja i usavršavanja odraslih.

Promjene u regionalnim demografskim kretanjima, kao i ekonomski i društveni zahtjevi nameću potrebu ustanovljavanja školskih mreža i brige da ta mreža bude što racionalnija.

Kratkoročni cilj:

- *Pripremljen i usvojen plan upisa u gimnazije, u trogodišnje i četverogodišnje srednje stručne škole do početke školske 2008/2009. godine i poslije toga svake godine, na osnovu strateških dokumenata razvoja obrazovanja, podataka Agencije za zapošljavanje i planova visokoobrazovnih ustanova za upis studenata*

Srednjoročni ciljevi:

- *Povećan upis u srednje obrazovanje na 85%;*
- *Povećan udio upisa u srednje opće obrazovanje (gimnazije) sa sadašnjih 20% na 30%;*
- *Povećan udio četverogodišnjeg stručnog obrazovanja sa sadašnjih 30% na 40%.*

Dugoročni ciljevi:

- *Povećan upis u srednje obrazovanje na 90%;*
- *Povećan udio upisa u gimnazije i četverogodišnje stručne škole na 80%;*
- *Osigurane mogućnosti za prelazak učenika iz trogodišnje u četverogodišnju srednju školu;*
- *Svi direktori srednjih škola imaju završen minimalni stepen kvalifikacija za rukovođenje odgojno-obrazovnom ustanovom;*
- *Uvedena eksterna matura na kraju četverogodišnjeg srednjeg obrazovanja.*

5.4.1. Općeobrazovne srednje škole

U postojećim gimnazijama učenici stiču vrlo široka znanja u tri programa: opći, jezički i prirodno-matematički. Praksa je pokazala da je ta vrsta srednje škole veoma dobra osnova za podizanje općeg nivoa obrazovanja stanovništva, za nastavak školovanja na visokoškolskim ustanovama ili uključivanje u programe osposobljavanja za rad.

U cilju poboljšanja kvaliteta i funkcionalnosti znanja koje učenici stiču u gimnaziji potrebno je provesti modernizaciju sadržaja učenja i pristupa učenju, ponuditi širi izbor programa, kao i druge tipove općeobrazovnih škola (sportska gimnazija, tehnička gimnazija, umjetnička gimnazija i dr.).

Kratkoročni cilj:

- *Sačinjen nacrt plana za reformu općeobrazovnih srednjih škola.*

Srednjoročni cilj:

- *Razvijeni novi okvirni nastavni planovi i programi sa izbornim predmetima.*

5.4.2. Stručne škole

Iako se proces reforme stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini provodi još od 1998. godine, tek su napravljeni značajniji koraci u pogledu modernizacije nastavnih planova i

programa i racionalizacije broja zanimanja. Usitnjenost stručnih profila i zanimanja znatno poskupljuje troškove srednjeg stručnog obrazovanja. S druge strane, učenici koji završavaju ove škole ne dobivaju odgovarajuće opće znanje i nisu pripremljeni da se suoče sa izazovima koje nosi tržište rada, ne samo u Bosni i Hercegovini nego i šire.

Kako je stručno obrazovanje i obuka ključni generator ekonomskog i društvenog oporavka i daljnjeg razvoja Bosne i Hercegovine i njene integracije u EU i globalne svjetske procese, proces reforme stručnog obrazovanja i obuke se nastavlja⁷.

Cilj razvoja stručnog obrazovanja i obuke je osiguranje sposobne radne snage i podrška inovacijama u proizvodnji.

U fokusu pažnje su:⁸

- Promjena stručnog obrazovanja kako bi ono postalo manje specijalizirano i više prilagodljivo potrebama polaznika i tržišta rada;
- Kvalifikacije i programi, promjene nastavnih planova i programa i osavremenjivanje školskih radionica;
- Stalna modernizacija sadržaja i metoda stručnog obrazovanja i osposobljavanja;
- Unapređenje stepena efikasnosti korištenja resursa i kvaliteta obrazovanja;
- Osiguranje mogućnosti nastavka obrazovanja nakon završene stručne škole;
- Razvijanje normativnog okvira, planiranje i upravljanje.

Kratkoročni ciljevi:

- *Usvojen okvirni zakon o stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini;*
- *Formirano tijelo za koordinaciju i razvoj kvalifikacionog okvira u Bosni i Hercegovini.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Zaključen sporazum na nivou države između glavnih aktera o procedurama za utvrđivanje standarda, zanimanja, razvoja nastavnih planova i programa i kvalifikacija zasnovanih na kompetencijama;*
- *Razvijeni nastavni planovi i programi po modularnoj metodologiji za sva preostala zanimanja iz nove Klasifikacije zanimanja;*
- *Pripremljen i realiziran pilot-projekt za eksternu evaluaciju i ocjenjivanje u završnim razredima VET škola za pet grupacija zanimanja;*
- *Započeto formiranje virtualnih i realnih kompanija u svim srednjim stručnim školama;*
- *Započeto formiranje centara za razvoj karijere u svim stručnim školama u Bosni i Hercegovini u funkciji profesionalne orijentacije učenika.*

Dugoročni ciljevi:

- *Razvijen okvir za osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i obuci;*
- *Razvijen okvir kvalifikacija za cjeloživotno učenje koji odražava principe Evropskog okvira kvalifikacija;*
- *Racionalizirana mreža stručnih škola;*
- *Ostvarena povezanost stručnog obrazovanja i obuke sa svijetom rada.*

⁷ U toku su početne aktivnosti implementacije novog EU VET III projekta.

⁸ U skladu sa Strategijom razvoja stručnog obrazovanja i obuke u BiH, 2007-2013 (Vijeće ministara BiH, 2007).

5.5. Visokoškolsko obrazovanje

5.5.1. Univerziteti i visoke škole

Ciljevi razvoja visokoškolskog obrazovanju su:

1. Funkcionalna integracija visokoškolskih ustanova;
2. Uspostavljanje i razvoj sistema praćenja i osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju;
3. Tješnje povezivanje visokog obrazovanja sa naučnoistraživačkim radom;
4. Mobilnost studenata i nastavnog osoblja;
5. Uvođenje dodatka diplome;
6. Unapređenje studentskog standarda.

U skladu sa Bolonjskim procesom, Lisabonskom konvencijom i drugim relevantnim međunarodnim dokumentima u oblasti visokog obrazovanja:

1. Razvijat će se sistem lako prepoznatljivih i uporedivih akademskih i stručnih stepena, te dodatka diplomi radi bržeg i lakšeg zapošljavanja i međunarodne prepoznatljivosti, kao i priznavanje ranijeg učenja za pristup i ECTS bodove za podršku cjeloživotnom učenju;
2. Razvijat će se jedinstveni sistem triju ciklusa studiranja na univerzitetima radi sticanja odgovarajućih akademskih zvanja i prvi ciklus studiranja na visokim školama radi sticanja odgovarajućih stručnih zvanja;
3. Uspostavit će se i razvijati sistem praćenja i osiguranja kvaliteta i podržavati evropska saradnja u tom polju;
4. Donijet će se okvir kvalifikacija visokog obrazovanja na državnom nivou;
5. Jačanjem kadrovske i informacijske infrastrukture provest će se funkcionalna integracija visokoškolskih ustanova;
6. Zaokružiti će se uvođenje ECTS-a kao ključnog instrumenta mobilnosti i uporedivosti u visokom obrazovanju;
7. Razvijat će se primjena i korištenje modernih tehnologija u visokom obrazovanju.

Potrebno je da svaki univerzitet donese strategiju vlastitog razvoja, koja će se, uz uvažavanje prethodnog, fokusirati i na:

- Modernizaciju nastavnih planova i programa i uvođenje novih načina poučavanja i oblika rada;
- Osiguranje moderne infrastrukture i opreme;
- Podsticanje diplomiranja u studijskom roku;
- Povezanost nastavnog sa naučnoistraživačkim radom na svim nivoima obrazovanja;
- Stalnu obnovu i podmlađivanje nastavnog i naučnog kadra;
- Objektivizaciju ocjenjivanja studenata;
- Povećanje broja visokoobrazovanih građana u Bosni i Hercegovini;
- Usklađivanje upisne politike sa potrebama tržišta rada.

Kratkoročni ciljevi:

- *Provodi se proces implementacije Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini;*
- *Sačinjena studija o razlozima velikog broja prekida školovanja i niskoj stopi završavanja visokog obrazovanja;*
- *Dizajniran i obavezan Dodatak diplome;*

- *Ustanovljen magistrski studij u skladu sa Bolonjskim procesom;*
- *Razvijena institucionalna mreža (Institutional contact points) za istraživanje i razvoj na svim visokoobrazovnim institucijama.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Ustanovljena agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta i uspostavljen sistem osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju;*
- *Ustanovljen centar za informiranje i priznavanje dokumenata i uspostavljen sistem priznavanja stranih visokoobrazovnih diploma;*
- *Implementirana funkcionalna integracija univerziteta;*
- *Izvršena vanjska evaluacija kvaliteta visokoškolskih programa i institucija;*
- *Provedena modularizacija studijskih i nastavnih programa;*
- *U potpunosti implementirana Lisabonska konvencija;*
- *Ustanovljen doktorski studij.*

Dugoročni ciljevi:

- *Završen proces uključivanja BiH visokog obrazovanja u Evropski prostor visokog obrazovanja i istraživanja, sa efikasnim stopama upisa i završavanja i dovoljnim fondovima za istraživanje i međunarodnu obrazovnu i naučnu saradnju i razmjenu;*
- *Povećan upis studenata na 32%.*

5.5.2. Razvoj obrazovanja i profesionalnog usavršavanja odgajatelja i nastavnika

Inicijalno obrazovanje i stalno profesionalno usavršavanje i razvoj odgajatelja i nastavnika ključni su faktor kvalitetnog obrazovanja. Sticajem okolnosti, do sada je ovaj važan sektor obrazovnog sistema uglavnom ostajao netaknut reformskim promjenama, naročito u domenu inicijalnog obrazovanja i obuke. Stoga je neophodno razviti strategiju obrazovanja i profesionalnog razvoja obrazovnog osoblja koja će biti utemeljena na međunarodnim standardima i u skladu s Bolonjskim procesom i principima cjeloživotnog obrazovanja.

Kratkoročni ciljevi:

- *Sačinjena analiza stanja nivoa i vrste obrazovanja i kvalifikacija i profesionalnog razvoja nastavnika i drugog osoblja u odgojno-obrazovnom procesu;*
- *Započet razvoj strategije obrazovanja i profesionalnog usavršavanja obrazovnog osoblja⁹;*
- *Provodi se modernizacija programa inicijalnog obrazovanja i obuke nastavnika i odgajatelja;*
- *Ustanovljen magistrski studij u skladu sa Bolonjskim procesom.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Usvojena strategija obrazovanja i profesionalnog razvoja obrazovnog osoblja;*
- *Liberalizirano tržište za obuku nastavnika i utvrđeni uvjeti i standardi za akreditaciju ponuđača/organizatora tih usluga;*

⁹ OSCE/UNICEF-ova radna grupa je tokom 2004. radila na pripremi polaznog materijala za strategiju i operativni plan profesionalnog usavršavanja i razvoja nastavnika.

- *Razvijen poseban studijski program za osposobljavanje nastavnika za izvođenje nastave stručnih predmeta u srednjim školama;*
- *Usvojen plan doobrazovanja nastavnika koji su završili dvogodišnji studij;*
- *Ustanovljen doktorski studij.*

Dugoročni ciljevi:

- *Razvijeni programi postdiplomskog studija za šire potrebe obrazovanja;*
- *Uspostavljeni trening-centri u okviru nastavničkih fakulteta;*
- *Uvedene i obnavljaju se licence za nastavničko zanimanje.*

5.6. Obrazovanje i obuka odraslih

U Bosni i Hercegovini postoji velika razjedinjenost u strukturi obrazovanja odraslih i tek nekoliko ustanova koje se bave stručnim usavršavanjem i cjeloživotnim učenjem.

Kako obrazovanje i obuka odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja doprinosi društveno-ekonomskoj revitalizaciji, većoj mogućnosti zapošljavanja i konkurentnosti na tržištu znanja, te povećanoj mobilnosti i profesionalnoj fleksibilnosti pojedinca, potreban je sistemski pristup njegovom razvoju.

Stoga obrazovanje i osposobljavanje odraslih postaje sastavni dio obrazovnog sistema, utemeljen na načelima otvorenosti i dostupnosti svima.

Upravljanje i vođenje sistema u obrazovanju odraslih bit će jednako dostupno na svim nivoima, u svim poljima i područjima u zemlji. Kriteriji i standardi razvijati će se na državnom nivou. U fokusu pažnje bit će smanjivanje postotka nepismenog stanovništva i širenje srednjeg obrazovanja odraslih. Prioritetne ciljane skupine su: odrasli bez završene osnovne škole ili srednje škole, odrasli sa završenom srednjom školom koja ne odgovara potrebama tržišta rada, osobe sa posebnim potrebama, Romi, povratnici, kao i oni koji žele napredovati u radu i zanimanju, usavršavati poduzetnička i menadžerska znanja i dr. Potrebno je što prije pristupiti izradi kvalifikacijskog okvira koji će biti uporediv s evropskim kvalifikacijskim okvirom.

S obzirom na širinu potreba, neophodno je postojanje različitih obrazovnih institucija i davalaca obrazovnih usluga, uključujući i privatnu inicijativu, te ponuda raznovrsnih programa.

Kratkoročni ciljevi:

- *Uspostavljen registar postojećih obrazovnih institucija/davalaca obrazovnih usluga u području obrazovanja i obuke odraslih.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Usvojen okvirni zakon o obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini;*
- *Razvijeni standardi i procedure za certificiranje institucija obrazovanja i obuke odraslih;*
- *Razvijeni modeli obrazovanja i obuke odraslih i evaluacije ponuđenih programa;*
- *Usvojena strategija opismenjavanja u Bosni i Hercegovini.*

Dugoročni ciljevi:

- *Razvijen kvalifikacijski okvir za obrazovanje odraslih;*
- *Uspostavljena mreža institucija i centara za obrazovanje, informiranje i savjetovanje odraslih;*
- *Smanjena nepismenost sa sadašnjih 5% na 2%.*

5.7. Razvoj upravljanja, rukovođenja i vođenja u obrazovanju. Razvoj institucionalne strukture upravljanja i koordiniranja u obrazovanju

Obrazovni menadžment

Srednjoročni cilj:

- *Usvojena strategija razvoja obrazovnog menadžmenta u Bosni i Hercegovini.*

Konferencija ministara obrazovanja u Bosni i Hercegovini

Kratkoročni cilj:

- *Konferencija ministara obrazovanja u Bosni i Hercegovini uspostavljena i u punoj funkciji.*

Vijeća za obrazovanje u Bosni i Hercegovini

Kratkoročni cilj:

- *Vijeće za opće obrazovanje u Bosni i Hercegovini uspostavljeno i u punoj funkciji.*

Srednjoročni cilj:

- *Vijeće za stručno obrazovanje i obuku u Bosni i Hercegovini uspostavljeno i u punoj funkciji.*
- *Stalno savjetodavno tijelo u oblasti visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini uspostavljeno i u punoj funkciji.*

Rektorska konferencija Bosne i Hercegovine

Kratkoročni cilj:

- *Rektorska konferencija Bosne i Hercegovine uspostavljena i u punoj funkciji.*

Ministarstvo civilnih poslova – Sektor za obrazovanje

Kratkoročni ciljevi:

- *Precizirane i jasno opisane funkcije Sektora;*
- *Inovirani normativni akti o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova i zadataka u Sektoru;*
- *Usvojen plan za angažiranje novih službenika;*
- *Definirane administrativne procedure za saradnju i koordiniranje između Sektora za obrazovanje u Ministarstvu civilnih poslova, svih obrazovnih vlasti u Bosni i Hercegovini i drugih relevantnih organa i institucija u oblasti obrazovanja, kao i procedure za koordiniranje i saradnju na međunarodnom planu;*
- *Definirane procedure o načinima i linijama izvještavanja kroz sve nivoe obrazovnog sistema;*
- *Definirane smjernice za prikupljanje podataka u skladu sa EUROSTAT-om;*

- *Definirane procedure za pružanje stručne, administrativno-tehničke i druge podrške radu Konferencije ministara obrazovanja, vijeća za obrazovanje, kao i drugih tijela uspostavljenih na nivou Bosne i Hercegovine.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Povećan broj uposlenih u Sektoru za obrazovanje;*
- *Uspostavljene sve funkcije neophodne za koordinaciju obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini i za praćenje implementacije dokumenta strateškog razvoja obrazovanja, 2008-2015.;*
- *Uspostavljene sve funkcije neophodne za integraciju Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i za saradnju na međunarodnom planu;*
- *Uspostavljene funkcije za saradnju Sektora sa drugim vladinim i nevladinim organizacijama, te za saradnju u regionu i na širem međunarodnom planu.*

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske
Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke
Kantonalna ministarstva obrazovanja
Odjel za obrazovanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine

Kratkoročni ciljevi:

- *Redefinirana struktura, funkcije i linije izvještavanja unutar nadležnih ministarstava;*
- *Definirane uloge, zadaci i aktivnosti na saradnji sa Sektorom za obrazovanje u Ministarstvu civilnih poslova, međusobnoj saradnji i koordinaciji, saradnji sa agencijama i drugim stručnim institucijama i tijelima u oblasti obrazovanja.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Usvojeni planovi aktivnosti za institucionalni razvoj ministarstava obrazovanja i Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;*
- *Usvojeni planovi razvoja obrazovanja u Republici Srpskoj, kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, u skladu sa BiH dokumentom strateškog razvoja obrazovanja, 2008-2015.*

5.8. Razvoj institucionalne strukture ocjenjivanja i kontrole u obrazovanju i stručne podrške razvoju odgojno-obrazovnih ustanova

Kratkoročni ciljevi:

- *Uspostavljena i u funkciji Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje;*
- *Usvojen plan aktivnosti za restrukturiranje postojećih pedagoških zavoda;*
- *Usvojen plan aktivnosti za transformaciju službe inspekcije u obrazovanju;*

Srednjoročni ciljevi:

- *Uspostavljena mreža institucija koje sarađuju sa Agencijom za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje;*
- *Uspostavljena i u funkciji Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta;*
- *Uspostavljen i u funkciji Centar za informiranje i priznavanje dokumenata.*

Dugoročni ciljevi:

- *Razvijena puna organizacijska i funkcionalna struktura Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje;*
- *Proveden proces restrukturiranja pedagoških zavoda;*
- *Razvijena puna organizacijska i funkcionalna struktura Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta;*
- *Razvijena puna organizacijska i funkcionalna struktura Centra za informiranje i priznavanje dokumenata;*
- *Proveden proces transformacije inspekcije u obrazovanju.*

5.9. Istraživanje i razvoj obrazovanja

Kratkoročni cilj:

- *Obrazovni sektor Bosne i Hercegovine uključen u međunarodne projekte/programe ciljane na istraživanje i razvoj obrazovanja.*

Srednjoročni cilj:

- *Ustanovljeni fondovi/budžetske linije za istraživanje i razvoj obrazovanja.*

Dugoročni cilj:

- *Ustanovljeni centri/instituti za istraživanje i razvoj obrazovanja, u saradnji sa sektorom nauke.*

5.10. Razvoj obrazovne statistike

Kratkoročni ciljevi:

- *Uspostavljena odgovarajuća statistika obrazovanja Bosne i Hercegovine, korištenjem zvaničnih statističkih podataka Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;*
- *Ažurirana baza EMIS podataka i uključena u sistem prikupljanja statističkih podataka na relevantnim nivoima.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Sačinjen uporedni pregled (benchmarking) statističkih podataka i obrazovnih indikatora na nivou Bosne i Hercegovine, entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, u skladu sa EU indikatorima i potrebama planiranja razvoja obrazovanja na svim nivoima;*
- *Razvijene procedure i sadržaji zvanične obrazovne statistike, u cilju praćenja ISCED i EUROSTAT zahtjeva.*

5.11. Finansiranje obrazovanja

Kratkoročni ciljevi:

- *Uspostavljen sistem prikupljanja informacija koje se odnose na finansiranje obrazovanja na općinskom, kantonalnom, entitetskom i državnom nivou;*

- Izvršena ekspertiza stanja finansiranja obrazovanja u Bosni i Hercegovini;
- Usvojeni standardi i kriteriji za finansiranje obrazovanja;
- Sačinjene finansijske analize svih predstojećih intervencija u obrazovanju, kao i pregled mogućih dopunskih izvora finansiranja;
- Sačinjeni elaborati o decentralizaciji finansiranja u obrazovanju.

Srednjoročni ciljevi:

- *Provodi se proces finansijske decentralizacije u obrazovanju preko transfera nadležnosti za održavanje školskih objekata na općinski nivo;*
- *Usvojeni srednjoročni planovi finansiranja obrazovanja;*
- *Finansijske potrebe obrazovanja uključene u srednjoročne fiskalne strategije u Bosni i Hercegovini;*
- *Revidirani i potpisani kolektivni ugovori u obrazovnom sektoru;*
- *Povećana ulaganja u obrazovanje.*

Dugoročni ciljevi:

- *Proveden proces finansijske decentralizacije u obrazovanju;*
- *Finansijske potrebe obrazovanja uključene u dugoročne fiskalne strategije u Bosni i Hercegovini;*
- *Povećana daljnja ulaganja u obrazovanje.*

5.12. Obrazovno zakonodavstvo

Kratkoročni ciljevi (u skladu sa listom obaveza iz dokumenta Evropskog partnerstva sa Bosnom i Hercegovinom):

- *Usvojen okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini.*

Ostali kratkoročni ciljevi:

- *Provodi se proces implementacije okvirnih i drugih zakona u oblasti obrazovanja usvojenih na nivou Bosne i Hercegovine;*
- *Usvojene izmjene i dopune Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini;*
- *Usklađeno obrazovno zakonodavstvo sa odredbama okvirnih zakona u oblasti obrazovanja;*
- *Usvojeni normativni akti za uspostavu i funkcioniranje Konferencije ministara obrazovanja u Bosni i Hercegovini;*
- *Usvojeni normativni akti za uspostavu i funkcioniranje Vijeća za opće obrazovanje u Bosni i Hercegovini;*
- *Usvojeni normativni akti za uspostavu i funkcioniranje mreže institucija za implementaciju, praćenje i razvoj standarda u obrazovanju.*

Srednjoročni ciljevi:

- *Usvojen okvirni zakon o obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini;*
- *Usvojeni zakoni o učeničkom i studentskom standardu;*
- *Usklađeno zakonodavstvo u oblasti udžbeničke politike;*
- *Inovirani i usklađeni propisi o inspekciji u obrazovanju;*
- *Usvojeni svi podzakonski akti, na svim nivoima obrazovanja;*
- *Usvojeni normativni akti za uspostavu i funkcioniranje drugih savjetodavnih tijela/vijeća za obrazovanje u Bosni i Hercegovini;*
- *Usvojeni normativni akti za uspostavu odgovarajućih struktura za učešće Bosne i Hercegovine u programima Zajednice;*

- *Usvojeni pravni i drugi akti za institucionalno jačanje postojećih stručnih institucija i službi za podršku obrazovnom sistemu;*
- *Inovirani normativni akti o organizaciji i radu ministarstava obrazovanja na svim nivoima.*

Dugoročni cilj:

- *Usklađeno obrazovno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini sa direktivama i regulativama Evropske unije koje se odnose na uspostavljanje evropskog obrazovnog prostora.*

VM broj /08
03.06.2008.godine
Sarajevo

PREDSJEDAVAJUĆI
VIJEĆA MINISTARA BIH

dr.Nikola Špirić

Skraćenice

BiH	Bosnia and Herzegovina Bosna i Hercegovina
BD BiH	Brčko District BiH Brčko Distrikt BiH
CARDS	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation Pomoć Evropske unije za obnovu, razvoj i stabilizaciju
DEI BiH	Directorate for European Integration BiH Direkcija za evropske integracije BiH
ECTS	European Credit Transfer System Evropski sistem prijenosa bodova
EEA	European Education Area Evropsko obrazovno područje
EMIS	Education Management Information System Informacioni sistem obrazovnog menadžmenta
ENIC	European Network of National Information Centers on Academic Recognition Evropska mreža državnih centara za informiranje o akademskom priznavanju
EPPU	Economic Policy Planning Unit Jedinica za ekonomsko planiranje
EU	European Union Evropska unija
EU-ICBE	Institutional and Capacity Building of Bosnia and Herzegovina Education System Razvoj institucija i kapaciteta u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine
EUROSTAT	Statistical Office of the European Union Ured za statistiku Evropske unije
FBiH	Federation of Bosnia and Herzegovina Federacija Bosne i Hercegovine
FMON	Ministry of Education and Science of the Federation of BiH Ministarstvo obrazovanja i nauke Federacije BiH
GDP / BDP	Gross Domestic Product Bruto domaći proizvod
ISCED	International Standard Classification of Education Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja
MCP BiH	Ministry of Civil Affairs of Bosnia and Herzegovina Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine
MDGs	Millennium Development Goals Milenijski razvojni ciljevi
MICS	Multiple Indicator Cluster Survey Studija višestrukih klaster pokazatelja
NARIC	National Academic Recognition Information Centre Državni informacijski centar za akademsko priznavanje

OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju
PISA	Program for International Student Assessment Program međunarodnog ocjenjivanja postignuća učenika
PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper Strategija smanjenja siromaštva
RS	Republika Srpska
SRS BiH	Medium-term Development Strategy BiH Srednjoročna razvojna strategija BiH
TIMSS	Trends in International Mathematics and Science Study Međunarodno istraživanje trendova u matematici i prirodnim naukama
UNDP	United Nation Development Program Razvojni program Ujedinjenih naroda
VET	Vocational Education and Training Stručno obrazovanje i obuka